

Insubordinatie en militair tweegevecht: volgens art. 95 van het Ontwerp van een Wetboek van militair strafrecht

<https://hdl.handle.net/1874/237267>

18 10 192

jur. v. juni 1892

H. J. SCHEUER.

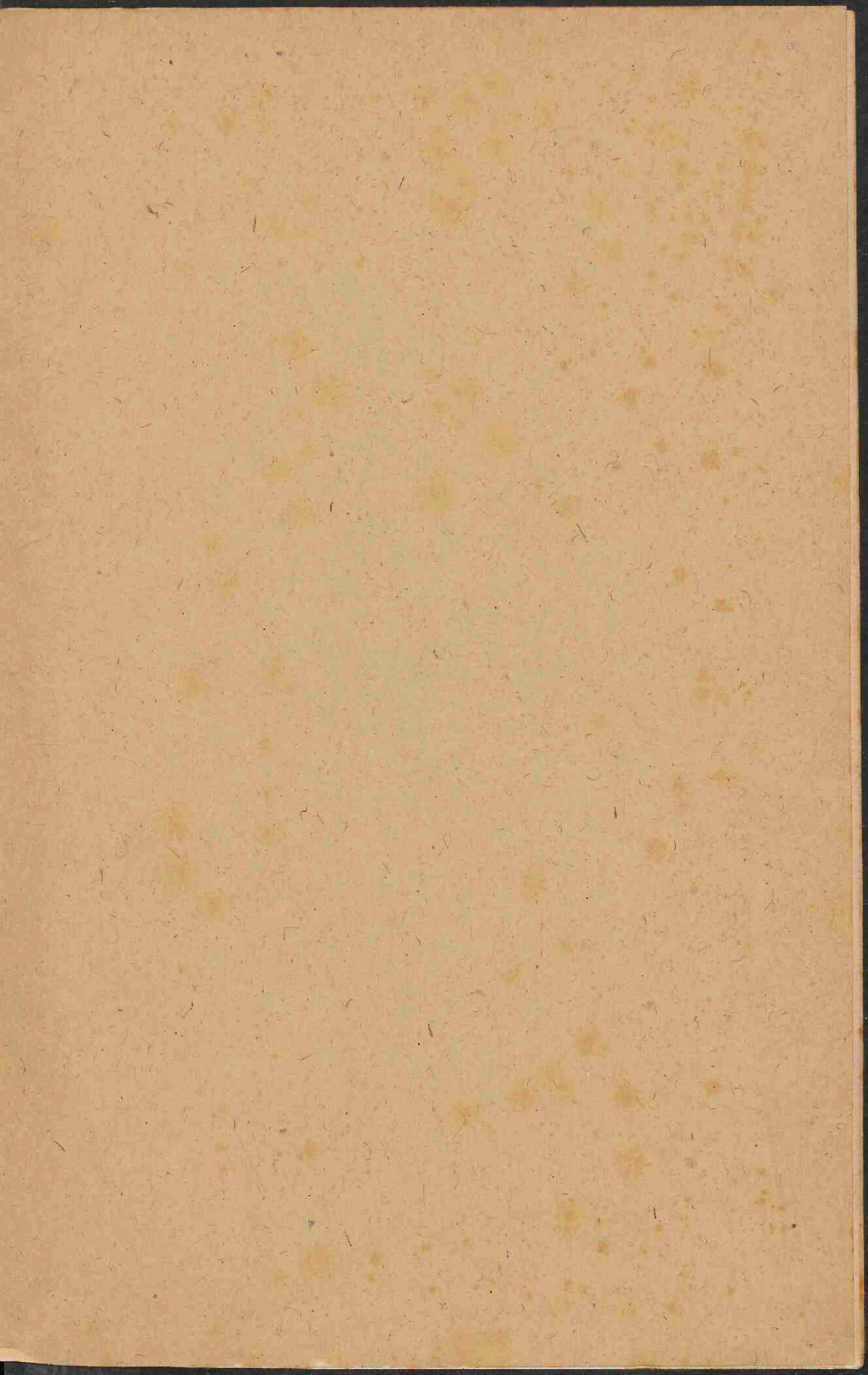
INSUBORDINATIE

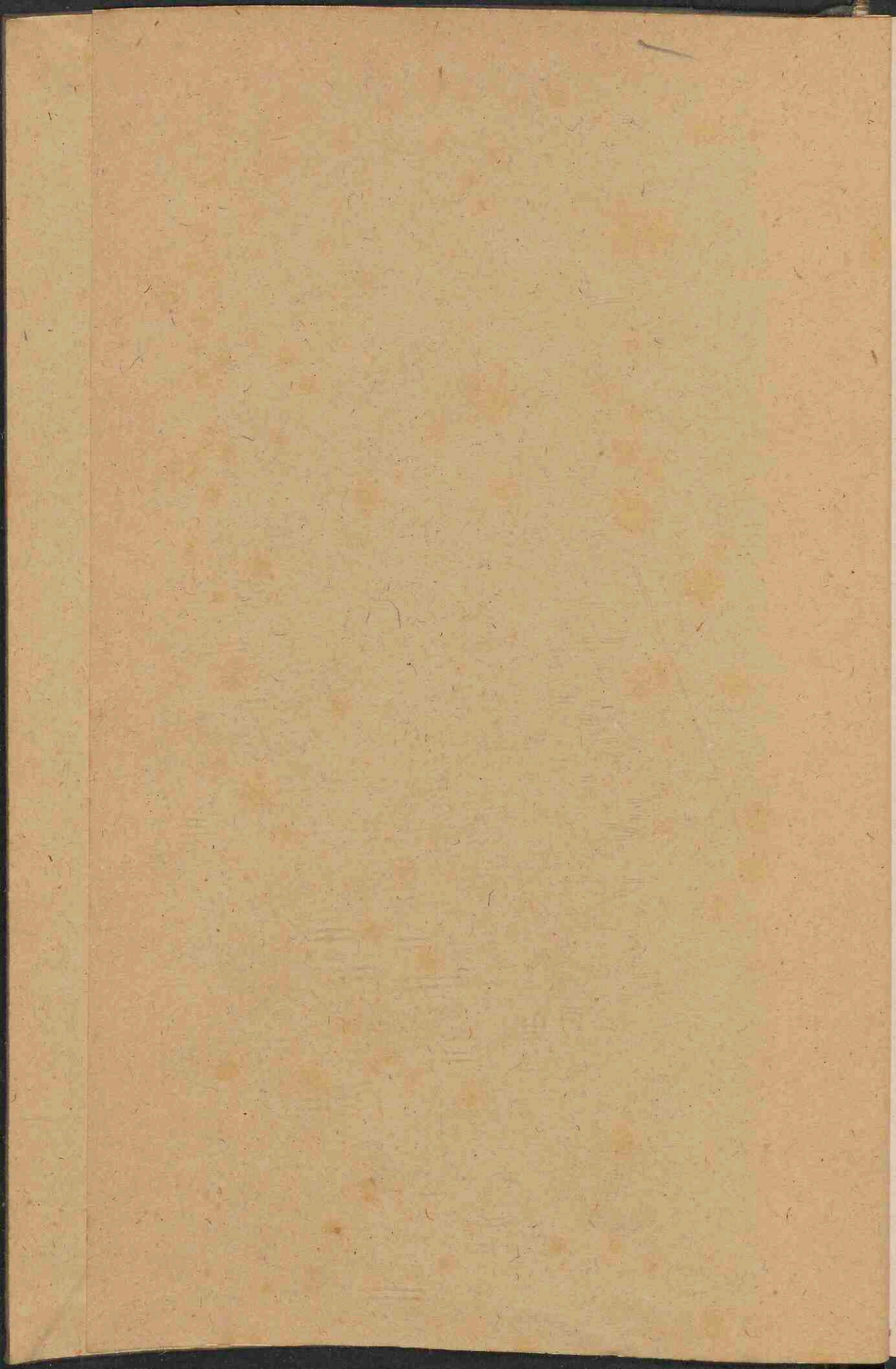
EN

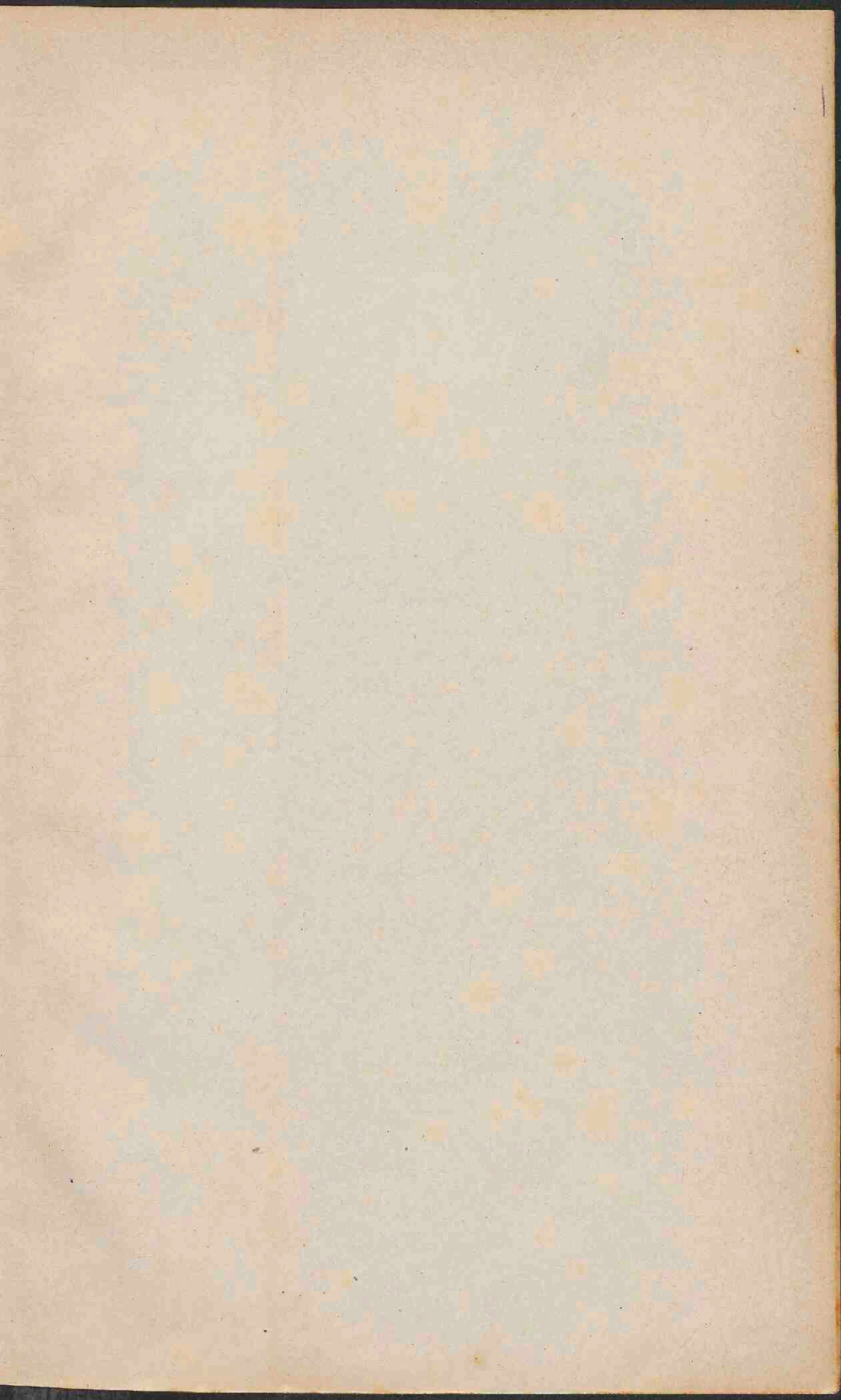
MILITAIR TWEEGEVECHT.

Rotatiedrukkerij v. K. WEYERHORST te Heerlen.

A. qu.
192

INSUBORDINATIE

EN

MILITAIR TWEEGEVECHT.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2447 830 1

Insubordinatie en Militair Tweegevecht.

Volgens art. 95 van het Ontwerp van een Wetboek
van Militair Strafrecht.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

aan de *Rijks-Universiteit te Utrecht,*

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. J. CRAMER,

Hoogleeraar in de Faculteit der Godgeleerdheid,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

TE VERDEDIGEN

op Donderdag 6 Juli 1893,

des namiddags ten 2½ ure,

DOOR

HERMAN JOHANNES SCHEUER,

geboren te Rotterdam.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF THE UNIVERSITY OF OXFORD

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

CONTAINING

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE SECOND

BY

JOHN BURNET

OF THE UNIVERSITY OF OXFORD

AAN MIJNE PUDERS.

Het valt mij zwaar, voor goed afscheid te moeten nemen van Utrecht en de Utrechtsche academie. Ik heb er veel genoten: een gelukkige periode van mijn leven ligt achter mij. Nu het oogenblik van scheiden daar is, verheug ik mij er in, deze gelegenheid te kunnen aangrijpen om een woord van hartelijken dank te brengen aan U, Hooggeleerde Professoren der juridische faculteit, wier lessen ik mocht bijwonen en van wier onverdiende welwillendheid ik menigmaal de blijken ondervond.

En in 't bijzonder aan U, Hooggeleerde POLS, Hooggeachte Promotor, mijn hartelijken dank. Geen moeite was U te veel, geen tijd hebt Gij gespaard om mij bij de samenstelling van dit proefschrift uw krachtadigen steun te verleen. Mogen de Utrechtsche rechtsgeleerde faculteit en de Utrechtsche universiteit nog jaren lang trotsch kunnen zijn op uwe onuitputtelijke kennis en onvermoeide arbeidskracht; en moge het U gegeven zijn, nog jaren lang uwe studenten liefde in te boezemen voor de studie van dat Nederlandsche Strafrecht, waarvan Gij een der grondleggers zijt geweest.

De militairen vallen evengoed als de burgers onder het gemeene strafrecht; in casu onder de bepalingen van titel VI, boek II van het Wetboek van Strafrecht. Alleen een bepaalde species van het genus militair duel wordt hier behandeld. „Naar aanleiding van een dienstaangelegenheid“ zegt de tekst.

Wij zullen nader zien, wat onder die uitdrukking verstaan moet worden. Inderdaad, de militair, die zich aan bovengenoemd delict schuldig maakt, zondigt tevens op zware wijze tegen den eersten plicht van den krijgsman, gehoorzaamheid, subordina tie, zonder welke geen goed-gedisciplineerd leger denkbaar is. Vandaar de plaatsing van dit misdrijf in titel IV van het tweede boek, onder het opschrift: misdrijven tegen de ondergeschiktheid.

Ik heb echter mijn onderwerp eenigszins verder willen uitbreiden. Niet ongewenscht kwam het mij voor, de regeling, of liever het ontbreken van de regeling van het militaire duel in het algemeen te behandelen.

De toestanden die op dit gebied in het Nederlandsche leger heerschen, vormen, juist door het ontbreken eener duidelijke wetsbepaling, voor de meeste lieden nog een terra incognita. Aan de bespreking van deze en dergelijke kwestieën zal mijn eerste hoofdstuk gewijd zijn. Eerst daarna kom ik tot de bespreking van dien bijzonderen vorm van insubordina tie, waartoe uitdaging tot tweegevecht aanleiding kan geven, en volg ik daarbij de letter van art. 95 op

En U, mijn vrienden en kennissen. in en buiten de studentenwereld, in het corps en onder de burgerij; ik wil niet voorgoed afscheid van U nemen. Laten wij elkander liever een hartelijk gemeend: tot weerziens! toeroepen.

UTRECHT, 21 Juni 1893.

INHOUD.

	Blz.
INLEIDING.	
HOOFDSTUK I.	
<i>Het militaire duet</i>	1
HOOFDSTUK II.	
<i>Tweegevecht als vorm van insubordinatie</i>	29
§ 1. Geschiedenis van het tegenwoordig ontwerp	30
§ 2. Begrip van insubordinatie	33
§ 3. Do uitdaging naar aanleiding eener dienst- aangelegenheid	38
§ 4. Strafbaarheid van den uitdager	47
§ 5. Strafbaarheid van den overbrenger der uitdaging en van hem, die haar aanneemt	50
§ 6. Militaire getuigen en geneeskundigen	55
§ 7. Geschiedenis der behandelde bepaling	62
HOOFDSTUK III.	
<i>Buitenlandsche strafbepalingen.</i>	
§ 1. Frankrijk	70
§ 2. België	74
§ 3. Engeland	77
§ 4. Oostenrijk	78
§ 5. Duitschland	80
§ 6. Noorwegen	84
§ 7. Zweden	85
§ 8. Denemarken	87
<i>Stellingen</i>	91

„Je veux des soldats et non pas des gladiateurs.”

GUSTAAF ADOLF.

INLEIDING.

De titel, dien ik aan het hoofd van mijn academisch proefschrift heb gesteld, vereischt een enkel woord van opheldering. Art. 95 van het Ontwerp van een militair strafwetboek, zooals het bij de Tweede Kamer is ingediend, is van den volgenden inhoud :

„De militair die naar aanleiding van eene dienstaan-
gelegenheid een meerdere tot tweegevecht uitdaagt, wordt
gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Met gelijke straf worden gestraft de militair die
opzettelijk zoodanige uitdaging overbrengt, en de meerdere,
die haar aanneemt.“

Dit is de eenige bepaling in het Ontwerp, waarin het
militair tweegevecht ter sprake komt. Nergens vinden wij
het militair tweegevecht afzonderlijk geregeld. En dit is
begrijpelijk.

De militairen val'en evengoed als de burgers onder het gemeene strafrecht; in casu onder de bepalingen van titel VI, boek II van het Wetboek van Strafrecht. Alleen een bepaalde species van het genus militair duel wordt hier behandeld. „Naar aanleiding van een dienstaangelegenheid“ zegt de tekst.

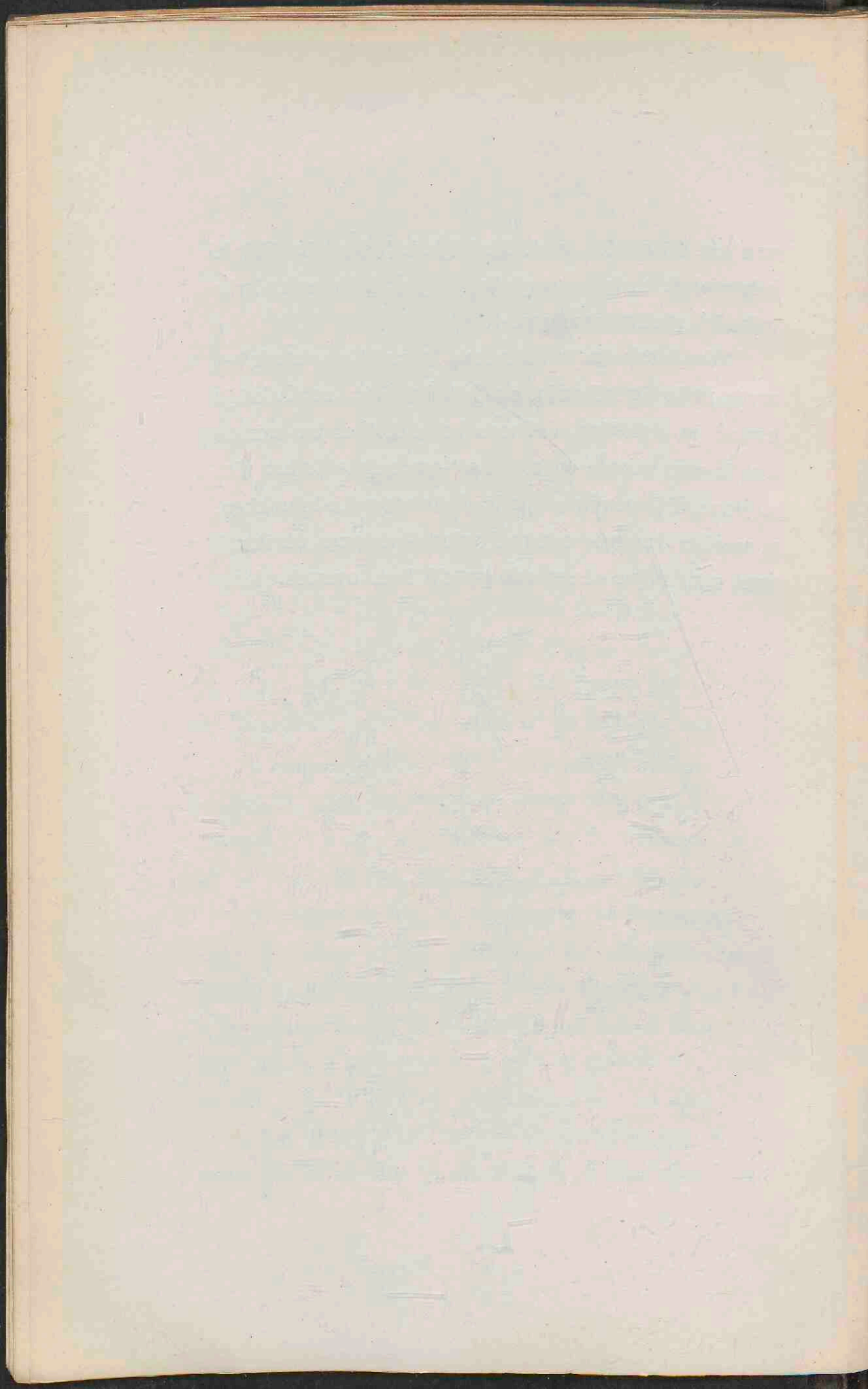
Wij zullen nader zien, wat onder die uitdrukking verstaan moet worden. Inderdaad, de militair, die zich aan bovengenoemd delict schuldig maakt, zondigt tevens op zware wijze tegen den eersten plicht van den krijgsman, gehoorzaamheid, subordination, zonder welke geen goedgedisciplineerd leger denkbaar is. Vandaar de plaatsing van dit misdrijf in titel IV van het tweede boek, onder het opschrift: misdrijven tegen de ondergeschiktheid.

Ik heb echter mijn onderwerp eenigszins verder willen uitbreiden. Niet ongewenscht kwam het mij voor, de regeling (of liever het ontbreken van de regeling) van het militaire duel in het algemeen te behandelen.

De toestanden die op dit gebied in het Nederlandsche leger heerschen, vormen, juist door het ontbreken eener duidelijke wetsbepaling, voor de meeste lieden nog een terra incognita. Aan de bespreking van deze en dergelijke kwestien zal mijn eerste hoofdstuk gewijd zijn. Eerst daarna kom ik tot de bespreking van die bijzondere vorm van insubordination, waartoe uitdaging tot tweegevecht aanleiding kan geven, en volg ik daarbij de letter

van art. 95 op den voet. Eindelijk, in 't derde hoofdstuk, behandel ik eenige analoge bepalingen uit buitenlandsche militaire strafwetgevingen.

Voor al ook onder militairen heerscht nog sterk het barbaarsche dwaalbegrip, dat het duel een noodzakelijk kwaad is, (gelukkig, dat men het ook daar ten minste een kwaad noemt) en ook hiertegen achtte ik het niet ongewenscht in mijn eerste hoofdstuk te velde te trekken, al werden daardoor ook eenigszins de grenzen, die ik mij eerst voor mijne dissertatie gesteld had, overschreden.

HOOFDSTUK I.

Het militaire duel.

Literatuur.

MR. H. F. DE KOCK, *Het duel*, Acad. proefschrift, Leiden, S. C. van Doesburgh, 1876.

MR. B. PH. DE BEAUFORT, *Beschouwingen over het tweegevecht*, Acad. proefschrift, Utrecht, J. de Kruyff, 1881.

Het verachtelijke en verderfelijke van het duel, door W. M. H. ANTEN, kapitein der infanterie. Amersfoort, B Blankenberg en Zoon, 1892.

MR. H. J. SMIDT, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*. Deel II, blz. 100—114.

Met voorliefde heb ik dit onderwerp voor mijn academisch proefschrift gekozen. Het komt mij voor, dat de publieke opinie over het algemeen nog lang niet voldoende overtuigd is, dat wij hier te doen hebben met eene instelling, zoo barbaarsch en tegelijk zoo kinderachtig, dat wij ons niet genoeg kunnen verbazen over de hardnekkigheid, waarmede overigens verstandige lieden haar nog in bescherming trachten te nemen. Er zijn nog altijd veel te veel menschen die wel in het algemeen het duel met hun anathema treffen, maar aan den anderen kant onmiddellijk zullen toegeven dat er gevallen zijn, waarin een tweegevecht de eenige mogelijke oplossing is. En wat ik hier van 't duel in 't algemeen zeg, geldt speciaal voor het militaire duel. ¹⁾

Laten deze voorstanders van de leer „het duel is (of kan tenminste zijn) een noodzakelijk kwaad,“ het derde hoofdstuk van mr. de Beaufort's dissertatie eens doorlezen, of, liever nog, eens kennis maken met de brochure van kapitein Anten. De ook door andere werken bekende schrijver, dien wij als officier in casu wel deskundige mogen noemen, onderwerpt hier de spitsvondigheden, die de voorstanders van het tweegevecht nooit nalaten te berde te brengen, aan de kritiek van de onverbiddelijke, nuchtere logica. Zijn geschrift, dat ik

1) Zie als voorbeeld van deze theorie de Koek t. a. p. blz. 5, 7, 11 en elders; verder Hobbes en Puffendorf, (aangehaald bij de Beaufort, blz. 56 en vlg. Mr. de Beaufort zelf erkent ook de noodzakelijkheid in bepaalde gevallen.

nog meermalen in mijne dissertatie, en met name in dit hoofdstuk zal moeten aanhalen, geeft ons in bladzijde op bladzijde de onomstootelijke bewijzen, dat noch voor burgers, noch voor militairen het duel nog reden van bestaan heeft. En waarlijk, de schrijver is niet de eerste, noch de eenige, die tegen dit onzinnig instituut is te velde getrokken.

Een uitstekend overzicht van de geschiedenis van het tweegevecht is te vinden bij de Beaufort. ¹⁾ De oude Grieken en Romeinen, de krijgshaftigste natiën der oudheid, achtten zich zelf veel te hoog om hun leven te wagen in tweegevechten; zij lieten dit over aan slaven en gladiatoren. Toch zal wel niemand de Grieken of Romeinen beschuldigen van lafhartigheid of gebrek aan eergevoel. Een voorbeeld, waaraan negentiende-eeuwsche krijgslieden zich kunnen spiegelen, gaf Marius in zijn antwoord aan een Teutoonschen aanvoerder, die hem tot een afzonderlijk gevecht uitdaagde: „Als hij zijn leven moede was, moest hij zich maar ophangen;“ maar tevens stelde de Romeinsche veldheer een afgedankten zwaardvechter ter beschikking van den Germaan, om met hem te vechten. ²⁾

Het Christendom maakte een eind aan de gladiatorengevechten der oude wereld, maar wat er voor in de

1) t. a. p. blz. 19 en vlg.

2) Anten t. a. p. blz. 46. Het gebeurde kort vóór den slag bij Aix, 102 voor Christus.

plaats kwam, was weinig beter. In de middeleeuwen vinden wij het zoogenaamde Godsoordeel in het geheele Christelijk Europa gehuldigd. Dat dit Godsoordeel van Germaansche origine is, komt mr. de Beaufort waarschijnlijk voor; het blijkt trouwens uit een plaats in de Germania van Tacitus „Deum adesse bellantibus credunt“ zegt de Romeinsche geschiedschrijver. In het proefschrift van mr. de Beaufort vinden wij tal van voorbeelden aangehaald, zoowel van bekende historische personen, die een min of meer onbepaald vertrouwen stelden in de onfeilbaarheid en rechtvaardigheid van deze Godsoordeelen (Lodewijk de Vrome, Otto I, Karel de Groot), als van oude rechtsvoorschriften, die er hun zegel aan hechtten (Schwabisches Landrecht; de lex Frisiorum, het capitulare van 809 e. a.). De kerk bestreed nu eens de Godsoordeelen, en daarbij ook het tweegevecht, en begunstigde ze dan weer uit afkeer van het bewijs door den eed. 1)

Niemand minder dan Hendrik IV, Richelieu, Lodewijk XIV, Cromwell, Gustaaf Adolf, en hier te lande de stadhouders Frederik Hendrik en Willem III hebben de strengste verbodsbepalingen tegen dit onzinnige vechten uitgevaardigd. „Si mes officiers veulent se battre,“ zeide de edele koning van Zweden, 2) „que ce soit contre mes

1) de Beaufort blz. 24 vlg.

2) Histoire de Gustave-Adolphe, Roi de Suède. Een werk, hoofdzakelijk samengesteld volgens de mededeelingen van Arkenholtz, uitgegeven te Amsterdam in 1764, en herhaaldslijk geciteerd bij Anten.

ennemis. Si on leur fait tort, qu'ils se plaignent, il y a justice pour tout le monde. Si on les attaque, qu'ils montrent aux dépens des ennemis de l'État, qu'ils en ont autant que qui que ce soit. Je veux des soldats, et non pas des gladiateurs."

Zoowel de koning van Zweden als stadhouder Willem III pasten in alle gevallen de doodstraf toe. Richelieu bedreigt niets minder dan „déchéance de noblesse, infamie ou peine capitale," nog wel in gevallen, waarbij de dood niet het gevolg is. Zij beschouwden bijna zonder uitzondering het tweegevecht als crime de lèse majesté.

Genoeg om te bewijzen dat de uitstekendsten onder de machthebbers in de geschiedenis het duel reeds veroordeelden. Ook denkers van de meest uiteenlopende zienswijzen, als Pascal, Rousseau, Voltaire, uit later tijd Schopenhauer, en zoovele anderen zijn er heftig tegen te velde getrokken. Het meest plastische is wel de uitspraak van Jean Jacques Rousseau in zijn „Lettres à d'Alembert sur les spectacles:"

„En quoi consiste ce préjugé du duel qu'il s'agirait de détruire? Dans l'opinion la plus extravagante et la plus barbare qui jamais entra dans l'esprit humain, savoir que tous les devoirs de la société sont suppléés par la bravoure, qu'un homme n'est plus fourbe, fripon, calomniateur, qu'il est civil, humain, poli quand il sait

se battre : que le mensonge se change en vérité, que le vol devient légitime, la perfidie honnête, l'infidélité louable sitôt qu'on soutient cela le fer à la main : qu'un affront est toujours bien réparé par un coup d'épée, et qu'on n'a jamais tort avec un homme, pourvu qu'on le tue. Il y a, je l'avoue, une autre sorte d'affaire où la gentillesse se mêle à la cruauté, et où l'on ne tue les gens que par hasard ; c'est celle où l'on se bat au premier sang. Au premier sang ? bête féroce ! Le veux-tu boire ?“

Onbegrijpelijk komt het mij voor, hoe mr. de Beaufort, na deze en andere aanhalingen gedaan te hebben, aan het slot zijner dissertatie tot de conclusie kan komen, dat het duel „in enkele gevallen ten allen tijde zal blijven bestaan, zelfs bij de beschaafde menschen, hoe goed de strafwet ook moge zijn „ik voor mij acht het zeker, dat verreweg de meesten mij zullen toegeven, dat in bovengenoemde en vele andere gevallen het tweegevecht bepaald onvermijdelijk is.“ ¹⁾ Maar hierover later.

Een zeer recente vermaning tegen het tweegevecht is de zendbrief van paus Leo XIII, waarin hij zich beklagt, dat in onze negentiende eeuw „juist het duelleeren, dat verfoeielijk overblijfsel van ruwe tijden en vreemde barbaarsheid niet verafschuwd wordt.“ Zeer practisch acht ik het decreet door den keizer van Japan

1) bladz. 100 en 101.

tegen de duelleerwoede van zijne officieren uitgevaardigd : Niet hij, die weigert te duelleeren, maar hij die uitdaagt, of die de uitdaging aanneemt, wordt gedwongen het leger te verlaten. Niet ten onrechte noemt Anten dit: „een lesje aan de Christenen in menschelijkheid en rechtvaardigheid — en in logica tevens.“ 1)

Maar het is mijn taak niet, hier in het algemeen een philippica tegen het tweegevecht te schrijven, hoe veel aantlokkelijks zulk eene taak ook moge hebben. Te minder is dit gewenscht, daar de beide aangehaalde dissertaties en vooral het werkje van den heer Anten de argumenten voor en tegen vrijwel hebben uitgeput. Eén punt wensch ik echter nog te releveeren.

Men beschouwt dikwijls het weigeren van een tweegevecht, vooral door een officier, als een bewijs van lafhartigheid en gebrek aan eergevoel. Wat de eerste beschuldiging betreft, is niet dikwijls de lafhartigheid aan den kant des uitdaggers, die vaak misbruik maakt van en steunt op zijn behendigheid in het hanteeren van een of meer wapenen en de onhandigheid van zijne tegenpartij; en wordt niet vaak de uitdaging gedaan, juist omdat de uitdager weet dat de tegenpartij haar niet zal aannemen? Er behoort, vooral voor militairen, vaak veel meer moed toe het helaas! zoo algemeen verspreide vooroordeel te trotseeren, en de uitdaging af te wijzen, alleen

1) t. a. p. bldz. 7.

omdat men in gemoede tegen het tweegevecht is. Gelukkig, dat er tegenwoordig een andere strooming is waar te nemen. Niet lang geleden daagde te Utrecht een officier der infanterie een student uit: het duel had werkelijk plaats, natuurlijk met de gewone onschuldige afloop. Toch heb ik opgemerkt, dat tenminste onder studenten de groote meerderheid het hun collega volstrekt niet euvel geduid zouden hebben, als hij de uitdaging had afgewezen. Moge dezelfde geest eerlang in alle officierskringen doordringen en bij voortduring de overhand blijven behouden!

En wat nu het tweede punt aangaat: het verwijt dat zoo iemand geen eergevoel zou hebben. Mr. de Kock, trekt te velde tegen hen, die in alle omstandigheden en onvoorwaardelijk het tweegevecht versmaden, in deze bewoordingen:

„Zou er in het geheele koninkrijk der Nederlanden één man van eer zijn, die na rijp beraad durfde te verklaren dat hij zich nimmer verplicht zal achten tot een duel zijn toevlucht te nemen? Ik zwijg nog van hen, die om hunne bijzondere maatschappelijke positie somtijds tusschen een duel en het verlies hunner betrekking te kiezen hebben; men zou daaromtrent tegenwerpingen kunnen maken, die eene uitvoerige bespreking zouden vereischen. Het schijnt inderdaad niet noodig, op militaire toestanden een beroep te doen, om mijn

stelling te bewijzen. Hoe, zult gij, vreedzame burger, nimmer een duel noodig achten? Ook dan niet, als iemand uwe echtgenoot verleidt? Ook dan niet, als iemand uwe bruid of zuster beledigt? Ook dan niet, als men uw vader beledigt, of uwe moeder bespot? Indien gij dit alles met kalmte verdraagt, zonder „bloed en ijzer“ noodig te achten, dan breng ik alle hulde aan uwe zachtzinnigheid, aan uwe volmaaktheid, als gij zoo wilt, maar verheug mij toch, dat gij tot een zeer kleine minderheid behoort. Want uwe volmaaktheid zal, naar ik vrees, de onvolmaaktheid van vele anderen zeer doen toenemen.“ ¹⁾ En op pag. 12 resumeert mr. de Kock zijne opinie als volgt:

„(Ik) kom tot deze slotsom: het duel in alle gevallen en onvoorwaardelijk een onvolmaakt middel tot eeherstel, in alle gevallen en onvoorwaardelijk in strijd met de openbare orde, waarvoor de staat te waken heeft, is echter op 't individueele standpunt vooralsnog in enkele gevallen een droevige noodzakelijkheid,“ etc.

Ziedaar, kort en krachtig de leer van „het duel kan soms een noodzakelijk kwaad zijn“ geformuleerd. De heer de Kock is er inderdaad in geslaagd ons gevallen op te noemen, waarin het voor een normaal mensch niet mogelijk blijft, zijn ziel in lijdzaamheid te bezitten. En mr. de Beaufort is van dezelfde opinie. Toch is m. i.

¹⁾ de Kock t. a. p. bidz. 5 vlg.

hun slotsom verkeerd. Moet men daarom dan maar tot een tweegevecht besluiten, na afloop waarvan onze gemoedsstemming er weinig of niets op vooruitgegaan zal zijn? Maar laten wij geregeld zijn betoog volgen. Wat vooreerst zijn eerste vraag betreft: Zou er in 't geheele koninkrijk der Nederlanden één man van eer zijn, die na rijp beraad durfde te verzekeren, dat hij zich nimmer verplicht zal achten tot een duel zijn toevlucht te nemen? Antwoord: Ja, zeker! en niet één man, maar meerderen. Om maar één voorbeeld te noemen, de kapitein der infanterie Anten, juist dus „een van hen,“ „die“ om met mr. de Kock te spreken „om hunne bijzondere maatschappelijke positie somtijds tusschen een duel en het verlies hunner betrekking te kiezen hebben.“ De kwestie, die mr. de Kock hier aanroert, het uit den dienst ontslagen worden van den officier, die weigert te duelleeren, zullen wij hierna bespreken. Nu de vreedzame burger, die weigert te duelleeren met iemand die zijn bruid of zuster heeft beledigd of zijn ouders bespot. Analyseeren wij zoo iemand's gemoedstocstand, dan zullen wij in de allereerste plaats bij ieder normaal mensch, hij zij dan officier of „vreedzaam burger“ vinden een ziedende wraakzucht, een niets-ontziende woede tegen den belediger. Nu wil mr. de Kock met zoo iemand duelleeren, m. a. w. hij wil die woede en die wraakzucht stillen door een laffe, niets beduidende komedievertooning

als het moderne tweegevecht, hoofdzakelijk bestaande in twee- of driemaal een paar dood onschadelijke kogels wisselen of elkaar een weinig beduidende schram toebrengen. De heer de Kock kan mij nu ook niet tegenwerpen, dat hij in dit geval duelleert om zijn geschonden eer te herstellen, want hij zegt in zijn résumé, dat wij boven citeerden: „het duel in alle gevallen en onvoorwaardelijk een onvolmaakt middel tot herstel van eer.“ Hij zal mij moeten toegeven dat hij duelleert, omdat hij geen kans ziet door den rechter gewroken te worden; hij wil wraak, en meent nu dit in het tweegevecht te vinden. Gaat de beleedigde dan na een dergelijk duel tevreden naar huis? Ik ben het volkomen met mr. de Kock eens, dat een zachtzinnig en kalm verdragen van dergelijke beledigingen al te volmaakt zou zijn, maar juist omdat onze geheele ziel er door in opstand geraakt, zullen wij in negentig van de honderd gevallen ons niet met een tweegevecht tevreden kunnen of willen stellen. Ik kan mij nog eerder voorstellen, dat de man den verleider zijner echtgenoot op de plaats zelve neerschiet, in een oogenblik van onberedeneerde wraakzucht, of den beleediger zijner ouders van zijne gevoeligheid een tastbaar bewijs geeft door een geducht pak slaag, dan dat hij eerst bedaard met zijn getuigen voorbereidselen maakt tot een duel en hun de voorwaarden laat regelen waarop het zal plaats hebben. Mijn conclusie moge weinig Chris-

telijk zijn, ze is toch door en door menschelijk, en niet licht zou ik den eersten steen willen werpen op iemand die in een oogenblik van hartstocht in zulke omstandigheden wellicht wat al te hardhandig optrad, nimmer althans hem van gebrek aan eergevoel betichten, als hij daarna een duel niet noodig vond. Wat mr. de Beaufort aangaat, die dezelfde gevallen als casus belli stelt, hem kan ik hetzelfde antwoord geven.

Maar laat ik liever afstappen van dergelijke beschouwingen, die eigenlijk slechts zijdelings met mijn onderwerp te maken hebben en die bovendien lijden aan groote subjectiviteit. Laat ik mij liever tot het zuiver militaire tweegevecht bepalen. Het is niet moeilijk na te gaan, waarom het militaire duel zulk een taaie levenskracht bezit. De officier die weigert te duelleeren, laadt daardoor in veler oogen den schijn op zich van lafhartigheid; en hij, wiens taak het is, voor zijn vaderland te strijden, mag niet van lafhartigheid verdacht kunnen worden, vooral niet door zijn minderen. Het is dan ook een treurig feit, dat in militaire kringen het duel nog vrijwel algemeen wordt aangenomen als een noodzakelijk middel tot eerherstel; en het is gelukkig, dat uit die kringen een woord van verzet daartegen is vernomen. In ons goede vaderland is men gelukkig! verstandig genoeg een duel niet noodig te achten bij een gerezen verschil van opinie over de meerdere voortreffelijkheid

van de rijdende- boven de veld-artillerie. Toch staan wij in dit opzicht nog altijd verre ten achter bij de altijd practische Britten. „In Engeland“ zegt Schopenhauer, „is het duel reeds sedert de laatste twintig (dus tegenwoordig vijftig) jaren bijna geheel uitgeroeid; komt tegenwoordig uiterst zelden voor, en wordt dan als een dwaasheid bespot.“ En hoe hot in Frankrijk en elders is gesteld, zegt ons Anton: 1) „Met het militarisme in den Staat wint vanzelf de militaire geest in het leger veld, en hiermee weer in het corps officieren, het begrip van eer uit den vechtriddertijd — het meest in een officierskorps van een leger, zooals het Fransche, waar altijd een ridderlijk-militaire geest heeft geheerscht, of van het Oostenrijksche en het Pruisische, die nog steeds van een feodaal-militaristische denkwijze doordrongen zijn, — vooral het laatste. Stel nu eens, dat een dergelijk feodaal-militaristisch Pruisisch officier zich door een Engelsch collega beleedigd acht. Hij draagt dan overeenkomstig zijn antediluviaansche begrippen van eer (uit den „Narrenkodex“) den Engelschman uit, die de uitdaging niet alleen afslaan, maar hem licht nog een bedaard Britsch sarcasme naar het hoofd zal werpen. De Engelschman wordt daarvoor in zijn vaderland volstrekt niet met den nek aangezien, of erger nog, uit het leger verwijderd, integendeel. En nu is de Duitsche officier voor

1) t. a. p. blz. 17.

goed eerloos en hij behoort niet langer tehuis in een corps van mannen van eer? Volstrekt niet; dit zou alleen het geval zijn, als hij de uitdaging niet had gedaan. Nu doet hij dit wèl, ofschoon hij vooruit weet, dat de Engelschman er eenvoudig om lachen zal; en nu is zijn militaire eer witter gewasschen dan sneeuw. Let wel op dit fijne onderscheid tusschen mannen van eer, en hen die dit niet zijn, volgens den „Narrenkodex“ en het militair-pruisisch begrip.

„En daar schiet mij”, gaat Anten voort ¹⁾, „ een vraag te binnen”, en hij stelt het volgende geval: Twee officieren van de marine dienen op eenzelfde oorlogschip. Nu acht A zich beleedigd door een gezegde van B. De reis moet nog maanden duren. Duelleeren is aan boord niet mogelijk, al was het alleen om het decorum te bewaren tegenover het scheepsvolk. Volgens den „Narrenkodex”, zooals Schopenhauer de voorschriften omtrent de ridderlijke eer noemt, moeten zij nu gedurende de reis een gehuicheld-stijve en onnatuurlijk-gedwongen houding tegenover elkander aannemen. Hoe kunnen zij dit maandenlang volhouden? Zij moeten komedie spelen, een wrok veinzen, die dikwijls allang gesleten zal zijn; en daarna, zoodra zij aan den wal zijn, hun niet langer bestaande woede koelen in een tweegevecht. Hier is waarlijk alle commentaar overbodig.

1) t. a. p. blz. 17.

„Ik vind het dan ook opmerkelijk”, gaat Anten voort, „en zeker staat het hiermeê in verband — dat ik nog nooit heb gelezen van een duel tusschen officieren van de marine”.

Wie zal den beledigde, wiens wraakzucht reeds lang bekoeld is, van eerloosheid betichten, als hij een duel niet meer noodig vindt?

Ik zou de brochure van Anten wel kunnen afschrijven, als ik mij nog langer wilde ophouden met het bewijzen van het kinderachtige en middeleeuwsche ook van het militaire duel. Ook het militaire tweegevecht mist evengoed als het burgerlijke alle reden van bestaan. Dat het mogelijk is een officierskorps te bezitten, samengesteld uit mannen van eer, die het zonder duel moeten stellen, was dan ook de vaste overtuiging van de stadhouders Frederik Hendrik en Willem III, wel twee van de krijgshaftigste leden uit hun geslacht. Laatstgenoemde vaardigde den 31 Maart 1684 een nieuw „placaet” ¹⁾ uit, dat wij hierboven reeds terloops genoemd hebben. Het plakkaat werd in alle garnizoenen „gepubliceert”. Het loont de moeite wel, eens na te gaan, welke afdoende maatregelen de energieke stadhouder aanwendde, om deze verderfelijke gewoonte in het leger der republiek uit te roeien.

1) Uitvoerig te vinden bij Feltman: de Articulbrief etc. Zie hoofdstuk II, literatuur blz. 165 vlg.

Komt het duel tot stand, dan worden, zelfs al wordt geen der partijen gewond, toch de beide duellanten *met hunne secondanten* ter dood gebracht en hunne goederen verbeurdverklaard (art. 8). Wie in het duel valt, wordt aan de galg gehangen (art. 9). Blijft het bij eene bloote uitdaging, dan verliest de uitdager alle recht op satisfactie, wordt daarenboven uit alle ambten ontzet en verliest $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{6}$ of $\frac{1}{3}$ van zijn vermogen, al naar omstandigheden (art. 5). De „lacquay” of carteldrager, de overbrenger van de uitdaging, wordt gegeeseld (art. 7), „wel verstaende, zoo hij geweten heeft dat het een cartel was”.

Nu mogen wij toch met grond veronderstellen, dat dergelijke strafbedreigingen, al zijn ze naar onze moderne begrippen wel wat heel kras, voorgoed alle duelleerwoede zullen hebben uitgebluscht Trouwens, naar het systeem van dit plakkaat moesten alle officieren, die zich beleedigd achtten, „sich aen stonts, sonder eenigh uytstel adresseren aen de Justitie Militair, en recht daerover versoecken; 'twelck sal gehouden worden voor een effect van gehoorsaemhey, die zij aen den Capiteyn-Generael van d'Unie schuldigt zijn, ende dat het zelve conform is met de oprechte maximen van de ware eer ende kloekmoedighey.” 1) De beleediger moest dan „op de knyen” amende honorable doen. Het duel werd door deze bepaling reeds vrijwel overbodig. Waren er dan nog

1) Placaet § 2. Feltman bldz. 165, 166.

liefhebbers voor een tweegevecht, dan kon de stadhouder voor hen volstaan met de bovenaangehaalde artikelen.

Tegenwoordig is hier te lande de toestand anders, en wel veel ongunstiger voor den beleedigde. Nog altijd bestaat bij ons de mogelijkheid dat de beleedigde te kiezen heeft tusschen een hem opgedrongen duel (wellicht met iemand, dien hij diep veracht) en een ontslag uit den militairen dienst. Terecht zijn wij diep verontwaardigd over de behandeling drie Duitschen officieren ¹⁾ aangedaan, rechtgeloovige katholieken, die op grond van het herhaaldelijk uitgesproken verbod hunner kerk, de verklaring durfden afleggen, dat zij het duel afkeurden; in gemoede overtuigd dat zij niet anders mochten, en die tot belooning hunner moed, door eene „Allerhöchste Cabinetsordre“ uit den militairen dienst werden ontslagen. Waren dergelijke feiten ook bij ons mogelijk, dan zou, naar ik niet twijfel, het grootste deel van ons officierencorps zijn ontslag moeten nemen. Weinig Nederlandsche officieren zullen toch wel durven beweren, dat zij in het algemeen niet tegen duelleeren zijn. Gelukkig, zóó is bij ons de toestand niet, dat iemand die de courage heeft de ses opinions — en in casu welke doodeenvoudige, edele opinion — daarom uit het leger zal verwijderd worden. Maar, met eene eigenaardige inconsequentie kan dit lot wel den officier te beurt vallen, die, als het werkelijk tot eene

1) De gebroeders graven von Schmising.

uitdaging komen mocht, die uitdaging rondweg afwees; als hij nl. zoo onfortuinlijk is, dat hij onder zijn chefs voorstanders vindt van de leer: „het duel is voor den militair een noodzakelijk kwaad.“ En nu wij dit punt ter sprake gebracht hebben, mag ik mij veilig beroepen op een autoriteit als kapitein Anten, die hieromtrent het volgende zegt: 1)

„En zoo zijn wij dan aan de practische zijde van de kwestie gekomen, waar ik straks van heb gesproken Wat moet een officier doen, die in het geval komt, dat hij zoogenaamd moet duelleeren? Antwoord: hij moet het duel in elk geval en onvoorwaardelijk weigeren. Blijft nu echter de vraag weer: Kan hij dat? Want moet het antwoord daarop ontkennend luiden, dan moeten wij er ons maar bij neerleggen, en afwachten dat het monster of wel zijn natuurlijken dood sterft, of wel door eene krachtige „hoogerhand“ wordt geveld, die er bepalingen tegen richt.“

„Wij mogen nu als vrij algemeen bekend veronderstellen dat de officier bij het weigeren van het duel op twee bezwaren stuiten zal; zij zijn: 1° de vrees van ontslag, 2° de vrees, dat zijn kameraden en minderen hem met minachting zullen gaan beschouwen. Is die vrees voor ontslag gegrond?“

„Om nu den niet-militairen lezer in de gelegenheid

1) t. a. p. bladz. 100 vlg.

te stellen, den gang van mijne redeneering te volgen, waardoor ik het antwoord op die vraag zal trachten te vinden — is het noodig, hier in hoofdzaak na te gaan, hoe het ontslaan van een officier in zijn werk gaat, als het niet op zijn verzoek geschiedt. Wanneer een officier het een of ander heeft gedaan, of nagelaten te doen, tengevolge waarvan zijn kameraden in twijfel trekken of hij wel waardig is, langer in hun midden te blijven, — dan wordt daarvan door zijn chefs kennis gegeven aan den Minister van Oorlog, die alsdan last kan geven hem voor een Raad van onderzoek te brengen. ¹⁾ Deze Raad wordt aldus genoemd, omdat hij moet onderzoeken, of die officier al dan niet behoort te worden ontslagen, hoofdelijk daarover stemmen en daarvan verslag doen aan den Minister ²⁾; hij bestaat uit zeven leden, allen officieren ³⁾ en de wijze waarop hij wordt samengesteld, hangt af van den rang, het garnizoen en het wapen van den officier, die voor hem zal moeten verschijnen; de officieren moeten er om loten, wie lid zullen zijn. ⁴⁾ De wet heeft verder vastgesteld ter zake van welke handelingen of verzuimen een officier uit den dienst kan worden ontslagen ⁵⁾; voor een weigering om te duel-

1) Art. 31 der Wet van 28 Aug. 1851 (*Stbl. no. 129*), betreffende de bevordering, het ontslag, en het op pensioen stellen van de officieren van de landmacht. Zie voor de zeemacht de Wet van denzelfden datum, (*Stbl. no. 127*).

2) Art. 34—36.]

3) Art. 29.

4) Art. 29, 30, 32 en bijbehorende tabel.

5) Art. 27, 30.

leeren zou dit alleen kunnen geschieden, als zij werd gerangschikt onder „gedragingen en daden waardoor de waardigheid van den officiersrang bepaaldelijk wordt aangerand.“ ¹⁾ De vraag is maar, — en daar hangt alles van af — behoort zoo iets tot de mogelijkheden?“

„Zeker. De wetgever heeft zich wel gewacht nader te bepalen, welke die gedragingen en daden moeten zijn; hij heeft dit geheel aan de persoonlijke zienswijze van de officieren overgelaten; en dat is, over het geheel genomen, zeer goed gezien: dat is echt vrijzinnig. Hier heeft het echter het nadeel, den officier geheel en al afhankelijk te maken van de zienswijze van zijne chefs, den Minister van Oorlog en de leden van den Raad; en wee hem dan, als er van de zeven leden vier de meening zijn toegedaan, die nog zeer onlangs een Hoofdofficier heeft verkondigd! ²⁾ Want — wel is het dan nog niet zeker dat de Minister hem zal ontslaan, maar in dit geval is de kans daarop wel zoo goed als 99 tegen 1, om de eenvoudige reden dat, na het advies van het grootste gedeelte van den Raad, zijn minderen wel van meening zullen zijn, dat hij een onwaardige is. En of dit nu gegrond is, of niet — er is niets wat zijn prestige tegen-

1) Art. 28 al. 2.

2) De heer Anten bedoelt hier als ik mij niet bedrieg, het advies van den hoofdofficier, dat ingenomen werd door den luitenant der infanterie, wiens duel met een Utrechtschen student ik reeds vermeldde.

over hen zóó kan verzwakken ; en daarom zal de Minister zich naar alle waarschijnlijkheid zedelijk verplicht gevoelen, hem te ontslaan ; hij is eigenlijk door het advies van den Raad even onbruikbaar geworden, alsof hij zich werkelijk lafhartig had gedragen.“

„Men zal mij misschien vragen“ gaat Anten voort, „of mij ook persoonlijk zulke gevallen bekend zijn“. Mij persoonlijk niet. Maar Mars ¹⁾ zegt: „Er zijn voorbeelden aan te halen, dat van hoogerhand een onderzoek werd ingesteld om na te gaan of een officier in de gelederen kan blijven, omdat hij een duel had geweigerd,“ en „het (is) een feit, dat soms de officieren voor de keus gesteld worden : vechten, of — verbanning uit den officiersstand.“ En de tegenwoordige hoogleeraar, mr. van der Hoeven, die geacht kan worden met de militaire wetten en hare toepassing grondig bekend te zijn, zegt: ²⁾ „Duelleert hij niet, dan wordt hij of . . . voor een Raad van onderzoek gebracht, ter zake van gedragingen in het openbaar, waardoor de waardigheid van den officiersrang wordt aangerand, of wel, etc.“

„Om nu terug te komen op de vraag, die ik straks veronderstelde : als in ons land een officier weigerde te duelleeren, zou hij dan ontslagen worden? — zoo ziet

1) Twee opstellen over het duel, door Mars, in 't Handelsblad van 14 en 28 Juni 1891.

2) Verslag van de vergadering van de vereniging tot beoefening van de krijgswetenschap gehouden 26 Nov. 1875.

men, dat het niet mogelijk is, daarop een bepaald antwoord te geven. Zooveel blijkt er echter wel uit, dat zulk een weigering in elk geval een zeer gewaagde handeling is. Dit zal echter veel minder het geval wezen, als hij het voorrecht mocht hebben tot de zoodanigen te behooren, die het bewijs op de borst dragen, dat zij bij vorige gelegenheden in het gevecht meer dan hun plicht hebben gedaan, of als hij bij andere gelegenheden blijken van buitengewonen moed heeft gegeven, die vrij algemeen bekend zijn; de zoodanigen blijven vrij van het vermoeden van lafhartigheid; en dat is toch wel de overwegend voornaamste reden tot „verbanning uit den officiersstand“ van den officier die een duel weigert. Men kan daar tevens een denkbeeld door krijgen van de hatelijke moeilijkheden waarin de chef van een officier geraakt, wien zoo iets overkomt.

Het tweede motief uit de wereld te helpen, dat den officier tot duelleeren kan noodzaken — de vrees van hem weg te nemen, dat zijn kameraden hem anders met den nek zullen aanzien — is natuurlijk het werk van die kameraden zelf“ etc.

Ik heb hier maar weinig bij te voegen, vooral ook omdat wij ons hier bewegen op zuiver militair terrein, dat voor een leek doorgaans min of meer hobbelig is. Zooveel blijkt ons echter uit de aangehaalde woorden van Anten, dat het al dan niet voortbestaan van het

militaire duel aan de officieren zelf staat. Vooral de hogere rangen, de leden van de Raden van onderzoek hebben dit geheel in hun hand: zij behooren zich niet langer te laten beheerschen door een oud vooroordeel, maar moeten zich laten overtuigen van de waarheid dat het militair tweegevecht een totaal onbruikbaar middel is tot eerherstel; dat een man van eer en moed alleen uit gemoedsbezwaren een duel kan weigeren, en dat hij tenminste niet daardoor onwaardig wordt in het Nederlandsche leger te dienen. Zooals de toestand nu is, wordt de beleedigde in plaats van den beleediger gestraft; en dit is een toestand, die in Duitschland oprechte bewondering en voorstanders moge vinden, maar die Nederland en het Nederlandsche leger onwaardig is.

Laat ik verder even opmerkzaam maken op het categorische antwoord, dat de heer Anten geeft op de aangehaalde vraag van mr. de Kock: Zou er in het heele koninkrijk der Nederlanden één man van eer zijn, die na rijp beraad durfde verklaren, dat hij zich nimmer verplicht zal achten tot een duel? De officier moet het duel in elk geval en onvoorwaardelijk weigeren, antwoordt een kapitein der infanterie. En als een officier, wien een duel niet kwalijk genomen wordt, en een weigering tot duelleeren soms zoo zwaar toegerekend, dit antwoord kan geven, dan à plus forte raison een burger. Moge dit waardige antwoord meer en meer

weerklink vinden in die officierskringen, waaruit de leden van de Raden van onderzoek worden gerecruteerd, dan zal in het Nederlandsche leger een toestand als hier boven geschetst is, eerlang voor goed tot de geschiedenis behooren!

Gaan wij thans in het kort na, hoe het militaire duel *jure constituto* in Nederland bestraft wordt. Evenmin als de thans nog geldende wetgeving van 1814 en 1815, de Crimineele Wetboeken voor het Krijgsvolk te land en ter zee, hebben vroeger ontwerpen van het militaire duel melding gemaakt, met uitzondering van het Reglement van krijgstucht van 1799, dat wij bij de geschiedenis van het ontwerp in hoofdstuk II nader zullen beschouwen. Vóór 1886 bestond er zelfs hoegenaamd geen strafwet tegen het duel. Men bracht het, overeenkomstig het systeem van den Code Pénal, al naar den afloop, onder moord, doodslag of mishandeling, hetgeen natuurlijk een onophoudelijk transigeeren met de wet tengevolge had. Hieruit bleek voldoende dat het tweegevecht als *delictum sui generis* geconstrueerd moest worden.

Berner ¹⁾ heeft er van gezegd: „Es giebt nichts Unweiseres als das Duell mit Mord und Todtschlag auf gleiche Linie zu stellen.“ Dit hebben alle Nederlandsche ontwerpen evenzoo opgevat, en mag men nu wel als

1) Lehrbuch des deutschen Strafrechts blz. 467.

algemeen erkend beschouwen. De dissertatie van mr. de Kock, het bekende geschrift van mr. W. C. E. de Geer. „Is een strafwet tegen het duel noodzakelijk?“ en vele anderen hebben over deze kwestie voldoende licht verspreid. Toch was er nog zoowel in de Tweede als in de Eerste Kamer een minderheid die er anders over dacht. 1)

Ons Wetboek van Strafrecht nu geldt ook voor militaire tweegevechten. Slaan wij de memorie van toelichting op het Ontwerp na, dan vinden wij in de inleiding het volgende omtrent deze kwestie: „Ten aanzien van de algemeene vraagstukken zal het (militaire Strafwetboek) zich moeten houden aan de daaraan reeds gegeven regeling, alleen met die afwijkingen die door de militaire belangen of door de bijzondere omstandigheden waarin de krijgsmacht verkeeren kan, worden gevorderd. Het behoort voorts alleen tegen die strafbare feiten te voorzien, die in het gemeene strafrecht geheel onbesproken moesten blijven (zuiver militaire misdrijven) of die, wanneer zij door een militair of onder de krijgsmacht en in bijzondere omstandigheden worden begaan, eene geheel andere kleur en een zwaarder karakter verkrijgen, zoodat de gewone strafbepaling, zelfs met toepassing van art. 44 van het Wetboek van Strafrecht, niet meer voldoende is te achten (gemengde militaire misdrijven.)“ 2)

1) Smidt blz. 102, 103.

2) M. v. T. blz. 4.

Vandaar dus dat men het militaire tweegevecht' niet in het Ontwerp heeft behandeld, behalve het geval dat ik in hoofdstuk II zal bespreken. De memorie van toelichting op het bedoelde artikel zegt omtrent de strafbaarstelling van het militaire duel in 't algemeen nog het volgende: 1)

„Bijzondere voorzieningen tegen het tweegevecht zijn in het Wetboek voor Militair Strafrecht onnoodig. De omstandigheid dat één van beide of de beide duelisten tot den krijgsmansstand behooren, geeft aan dit misdrijf geen ander karakter dan wanneer de beide partijen burgers zijn. Zij kan derhalve ook geen aanleiding geven tot eene bijzondere regeling, te minder, omdat bij de overweging 2) van het thans in het Wetboek van Strafrecht aangenomen stelsel, wel degelijk gedacht is aan het duel tusschen militairen en zelfs uitdrukkelijk de vraag werd behandeld „of het stelsel van het Ontwerp wel te rijmen was met de praktijk bij het leger, waar niet-voldoening aan eene uitdaging (naar men beweerde) verwijdering uit het korps tengevolge heeft.“

1) M. v. T. blz. 81.

2) NI. in de Tweede Kamer. De minderheid vond het aangenomen stelsel „niet te rijmen met de praktijk bij het leger“ etc. De commissie antwoordde: het beroep op de militaire praktijk kan zeker geen argument zijn voor de bestendiging van den bestaanden toestand. Te eerder wanneer het duel als delictum sui generis is strafbaar gesteld, zal de minister van Oorlog tegen moedwillige overtreding van een uitdrukkelijke bepaling der strafwet kunnen waken, (Smidt blz. 102, 103).

Het is hier niet de plaats den zesden Titel van het tweede boek van het W. v. S. verder te bespreken, ¹⁾ al vormt het dan ook voor het militaire tweegevecht het jus constitutum. Ik zal in het tweede hoofdstuk herhaaldelijk de bepalingen van art. 95 uit het ontwerp vergelijken, met de analoge uit het Strafwetboek. Ook de militaire strafwetten van de Europeesche mogendheden, waarvan ik in het derde hoofdstuk zal handelen, missen speciale strafbepalingen voor het militaire tweegevecht.

Is dit nu echter wel de meest praktische wijze om het duel onder militairen te onderdrukken? Een zuiver militair delict is het militaire tweegevecht zeer zeker niet. Maar is het niet te brengen onder de tweede rubriek door de memorie van toelichting vermeld, „die een gansch andere kleur en een zwaarder karakter verkrijgen.“?

Ik zie er geen het minste bezwaar tegen, om het militaire duel zwaarder te straffen, dan het gewone tweegevecht. Juist omdat het onder militairen nog helaas betrekkelijk veel voorkomt en voor zoo weinig strafwaardig wordt aangezien, zou een strenge verbodsbe-
paling in een Wetboek voor Militair Strafrecht m. i. van het grootste nut zijn. Als de militaire strafwet er toe over ging, de verschillende handelingen, die het duel voorafgaan, en de hulp, door derden te verlenen, als

1) Zie hierover by. mr. de Beaufort hoofdst. VI.

oneervol voor den officiersstand te karakteriseeren, en bv. door ontslag uit het leger te straffen, zou het duel onder een korps van mannen met eergevoel weldra zijn langsten tijd geleefd hebben.

In art. 6 van het Ontwerp vind ik onder de bijkomende straffen onder b 1° vermeld: „ontslag uit den militairen dienst met of zonder onwaardigverklaring om bij de gewapende macht te dienen.“ Welnu, men neme dan in het a. s. Wetboek voor Militair Strafrecht een artikel op, dat het duel tusschen militairen straft met de gewone gevangenisstraf, die ook het W. v. S. bedreigt, maar bovendien den schuldige met ontslag uit den dienst, zooals het Zweedsche wetboek bepaalt.

„De bijkomende straffen zijn facultatief“ zal men mij tegenwerpen. Men passe dat ontslag dan in ieder geval toe op den uitdager, en late het van omstandigheden afhangen of men de tegenpartij al dan niet ontslaan zal.

HOOFDSTUK II.

Tweegevecht als vorm van insubordinatie.

Literatuur.

Herziening van het Militair Strafrecht. I. Ontwerpen van een Wetboek van Militair Strafrecht en daarbij behorende wetten, met Toelichting, ingevolge opdracht van den minister van justitie, samengesteld en, in overleg met een door de ministers van justitie, van marine en van oorlog benoemde commissie, herzien door mr. H. van der Hoeven, hoogleeraar te Leiden. II. Verslag der commissie, benoemd door de ministers van justitie, van marine en van oorlog, om de door mr. H. v. d. Hoeven samengestelde ontwerpen van een Wetboek van militair Strafrecht en daarmede samenhangende wetten, uit een militair oogpunt te onderzoeken. Te Leiden bij E. J. Brill 1889.

SMIDT, zie boven.

MR. HENRI VAN DER HOEVEN, *Onze militaire Strafwetgeving*. Leiden, E. J. Brill 1884.

MR. M. S. POLS, *Het crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te Lande*. Tweede editie.

Themis jaargang 1863 blz. 518—547

” ” 1864 ” 41—67

” ” 1867 ” 129—168

” ” 1866 ” 817—889

” ” 1868 ” 449—519.

MR. G. W. VREEDE, *Ontwerpen van Strafwetten en rechtspleging voor het Krijgsvolk te lande en te water*, vervaardigd onder de regeering van Koning Lodewijk Napoleon. Eerste stuk, te Utrecht bij N. van der Monde 1842.

GERH. FELTMAN'S *Aenmerkingen over den Articubrief, ofte Ordonnantie op de Discipline Militaire*, 2de druk, 's Gravenhage, Jac. Scheltus 1690.

§ 1.

Geschiedenis van het tegenwoordige Ontwerp.

Vóór dat ik overga tot de bespreking van art. 95 van het Ontwerp, waarin het tweegevecht als vorm van insubordinatie wordt behandeld, een enkel woord omtrent de historie van het Ontwerp zelf.

Het komt mij onnoodig voor hier lang stil te staan bij de geschiedenis onzer militaire wetgeving; temeer daar die uitvoerig te vinden is in het bekende werk van prof. Pols ¹⁾ en de beide eerstaangehaalde jaargangen van Themis.

Vrijwel alle deskundigen hebben in koor onze tegenwoordige militaire strafwetgeving afgekeurd. Ook van partieele herzieningen is geen heil te verwachten. De regeering heeft dit zelf erkend in de toelichting op de ontwerpen der tot nu toe tot stand gekomen wijzigingswetten.

En wel in de allereerste plaats was noodig eene herziening van het materieel militair strafrecht, als basis, waarop de verdere wetsontwerpen zouden kunnen steunen.

Nog een belangrijke kwestie deed zich hierbij voor. Zou men, evenals vroeger, afzonderlijke wetboeken moeten ontwerpen voor marine en landmacht? De praktijk heeft geleerd, dat eene dergelijke splitsing onnoodig was. Denemarken, Duitschland en Zweden hebben het voorbeeld gegeven en bevinden zich vooralsnog wèl bij één voor marine en landmacht geldend wetboek. Mr. Beaujon is in zijn proeve ²⁾ van hetzelfde denkbeeld uitgegaan.

Aan mr. H. van der Hoeven, hoogleeraar te Leiden, die zich al lang met voorliefde aan de studie van het

1) t. a. p. blz. 6-52.

2) Mr. J. H. Beaujon, Proeve van een wetboek van Militair Strafrecht. Utrecht 1883.

militaire strafrecht gewijd heeft, werd door de regeering de vereerende, maar verre van gemakkelijke taak opgedragen, een ontwerp voor een militair strafwetboek met bijbehorende wetten samen te stellen. Toen de hoogleeraar hiermee gereed was, werd door de drie betrokken Ministers, die van justitie, marine en oorlog een militaire commissie benoemd ¹⁾ om de wetsontwerpen uit een militair oogpunt te onderzoeken, en, zoo noodig in overleg met den ontwerper te wijzigen.

Deze commissie splitste zich in twee subcommissiën: één voor de marine en één voor de landmacht, om een voorloopig verslag uit te brengen. Toen dit was ingekomen, werden de vergaderingen verder in pleno te Utrecht gehouden. In 1889 hebben bij E. J. Brill te Leiden zoowel de ontwerpen, zooals die na gemeenschappelijk overleg geredigeerd zijn, als de bedenkingen en opmerkingen der militaire commissieleden tegen de oorspronkelijke redactie, het licht gezien.

Zóó gewijzigd, werden de ontwerpen met een omstandig verslag, opnieuw aan de regeering aangeboden. De Raad van State of de Minister bracht er door zijn bedenkingen, eenige veranderingen in — wij zullen hieronder zien, dat het Ontwerp door de regeering aan de Tweede Kamer aangeboden eene alinea minder telt,

1) De lh. mr. P. Verloren van Themaat, C. H. Bogaert, H. P. J. Hennus, H. A. Schippers, G. F. W. Borel, P. F. van Wage, en G. J. W. Koolemans Beynen.

in het onderhavige artikel van het Ontwerp der commissie. Die aanbieding van het Regeeringsontwerp aan de Tweede Kamer geschiedde 20 September 1892. Den 11den October d. a. v. besloot de Kamer het Ontwerp te stellen in handen eene Commissie van voorbereiding, de leden door den voorzitter te benoemen. De voorzitter gaf hieraan gevolg, en benoemde tot leden der Commissie van voorbereiding, den 18den October, de heeren van der Kaay, van Berckel, Schimmelpenninck van der Oye, Levy en Land.

§ 2.

Begrip van Insubordinatie.

Eene bepaling als die van art. 95 (art. 98 oorspronkelijk ontwerp, art. 103 ontwerp der commissie) is ook in Nederland niet nieuw. Zoowel verschillende buitenlandsche militaire strafwetten, als vroegere nationale wetten en wetsontwerpen hebben in de uitdaging tot tweegevecht in bepaalde omstandigheden een vorm van insubordinatie gezien, en als zoodanig strafbaar gesteld. Vreemd genoeg, de Crimineele Wetboeken van 1814 en 1815 missen een dergelijke bepaling: des te vreemder vind ik dit, omdat de heer Moorrees, een der ontwerpers van de ontwerpen 1807 en 1808, die de bepaling wèl kenden, president was van de commissie belast met

het samenstellen van een Crimineel Wetboek. Ook het Reglement van Krijgstucht of Crimineel Wetboek voor de Militie van den Staat van 1799 kende een dergelijke strafbepaling. Maar hierover later.

Tot recht begrip van ons onderwerp is in de allereerste plaats noodig, dat wij ons duidelijk voorstellen wat wij onder het militaire delict van insubordinatie te verstaan hebben. In niet-militaire toestanden toch wordt een dergelijk begrip niet, althans niet in die mate aangetroffen. Wij doen hier het best, ons eenvoudig te vergenoegen met eene omschrijving van subordinatie, dan is het negatieve begrip insubordinatie tevens daardoor gedefinieerd.

Het Crimineel Wetboek met zijne irrationeele indeeling der misdrijven, behandelt in den zesden Titel de „misdrijven tegen den dienst en de subordinatie“ en combineert hier dus twee genera van delicten die niets met elkander te maken hebben. Echter vind ik in art. 80 het een en ander dat mij tot het vaststellen eener definitie van nut kan zijn: het artikel noemt de subordinatie *de ziel* van den militairen dienst. „De subordinatie is het wezen en de ziel van den militairen dienst.“

Von Moltke heeft in zijn beroemden speech in den Rijksdag bij de beraadslaging over het Deutsche Militaire Strafwetboek, 7 Juni 1872 zich van denzelfden term bediend. Hij moge juist zijn, maar voor definitie hebben

wij meer aan het vervolg van art. 80 „Elk militair is verplicht in den dienst de orders hem gegeven door dengene die boven hem gesteld is, terstond, en zonder daartegen te redeneeren, te gehoorzamen en getrouwelijk te volbrengen, behoudens het regt, om, wanneer hij zich door die orders bezwaard gevoelt, daarna zijn klachten in te brengen.“

Het reglement van 1799, II art. 3 al. 1 : „De subordinationie de ziel van den militairen dienst zijnde, moet bij elk voor een generalen regel worden gehouden, dat men moet beginnen met te obedieeren, en zich eerst daarna mag beklagen.“

De ontwerpen van 1807, IV 1 en 2 en 1808, XIII 1 en 2, zijn ongeveer gelijkkluidend: in dat van Februari 1808 voor de Zeemacht vind ik het volgende (in art. 1 kap. IV):

„Stipte subordinationie de ziel van allen militairen dienst zijnde, zoo behoort bij elk, die Zijne Majesteit ter Zee dient, voor een algemeenen regel te worden gehouden:

„„Dat ieder Zeeman, die ten Oorlog vaart, in den dienst altijd moet beginnen met gehoorzamen en dat niemand zich ooit mag beklagen, vóór en alear hij gehoorzaamd heeft.““

Art. 2 is volkomen gelijkkluidend met het C. W. Mr. Pols ¹⁾ geeft de volgende definitie van insubordinationie:

1) t. a. p. blz. 263, 264.

„In de militaire organisatie is geene vereeniging van personen denkbaar, zonder ondergeschiktheid aan den wil van één persoon, geen samenwerking van meerderen dan onder bevel van één, die als hoofd de werkzaamheid der anderen leidt en regelt. De gewone soldaten, hoewel het hoofdbestanddeel van een leger, hebben in militairen zin geen eigen wil of beweging. Zij zijn als het ware slechts werktuigen, door anderen in beweging gebracht.“

„Om die ééne en gelijkmatige beweging te verkrijgen en te verzekeren, strekt de militaire hierarchie, die opklimmende reeks van rangen, waarin de hooger geplaatste steeds de bevoegdheid heeft de beweging van alle lager geplaatsten te regelen, en waarin de wil van den hoogstgeplaatste, langs de lager geplaatsten tot de laagstgeplaatsten afdaald. Verzuim of weigering in een der tusschenrangén belet die afdaling, en stoort alzoo de regelmatigheid der beweging, die de kracht van een leger uitmaakt. Die verplichting van elk lager geplaatste, om de bevelen van elken hooger geplaatste te volvoeren, noemt men de militaire ondergeschiktheid of subordinatie.“

Bij eene definitie van zoo bevoegde hand heb ik niets bij te voegen. Wij zullen zien dat zij juist op mijn onderwerp past.

Het C. W. geeft dus een soort van definitie; het Ontwerp heeft dit achterwege gelaten, en geeft slechts voorbeelden. Evenzoo de meeste buitenlandsche militaire

strafwetten : de Code de justice militaire pour l'armée de terre en die pour l'armée de mer ¹⁾, de Deensche ²⁾, Zweedsche ³⁾ en Duitsche ⁴⁾ strafwetboeken ; ook zij veronderstellen het begrip insubordinatie als bekend. Daarentegen vind ik in het Oostenrijksche militaire strafwetboek ⁵⁾ iets dat meer naar eene definitie zweemt :

„Wer in einem Zeitpunkte, wo er sich in wirklicher Dienstleistung befindet, oder auch ausser demselben einem auf den Dienst Bezug nehmenden Befehle des Vorgesetzten den pflichtmässigen Gehorsam versagt, oder auch nur die dem Vorgesetzten schuldige Ehrerbietung, wann und wo immer absichtlich bei Seite setzt, macht sich einer Insubordinationsverletzung schuldig.“

Ik zie in deze definitie een groot verschil met die ik zoo even aan prof. Pols ontleend heb. Mij dunkt, dit is de subordinatie wat heel ver uitgebreid. Volgens de laatste helft dezer definitie maakt zich een luitenant die op een publieke plaats een kapitein niet salueert, aan insubordinatie schuldig. Ik zou deze helft willen schrappen en de engere omschrijving aannemen : Opzettelijk niet gehoorzamen, of zich weerspannig betoonen aan een in

1) Beiden van 1857.

2) Militär Strafgesetzbuch für das Königreich Dänemark van 7 Mei 1881 vertaling van prof. Goos te Kopenhagen.

3) Militär Strafgesetzbuch für das Königreich Schweden van 7 Oct. 1881, vertaling van prof. Hagströmer, Upsala.

4) Militär Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich van 20 Juni 1872.

5) § 145 Militär-Strafgesetz über Verbrechen und Vergehen für das Kaiserthum Oesterreich 15 Jan. 1855.

den dienst door een superieur gegeven bevel, berisping, terechtwijzing, rapport of dergel.; niet het op een openbare plaats nalaten van eenig eerbewijs. Dit is een ander delict.

§ 3.

*De uitdaging naar aanleiding eener
dienstaangelegenheid.*

Een militair, die in stede van het hem door zijn superieur in dienst of met betrekking tot dienstzaken gegeven bevel, na te komen, dien superieur tot tweegevecht uitdaagt, omdat hij meent dat hem daarmede ongelijk wordt aangedaan, vergrijpt zich zwaar tegen de subordination in de beteekenis die ik er in de vorige § aan gehecht heb. Niet alleen, dat hij weigert te gehoorzamen, maar hij doet het op een wijze, waarmede hij duidelijk toont dat hij zijn positie vergeet. Evengoed als tegenspreken insubordinatie is, is het een uitdaging en het is een insubordinatie van de zwaarste soort.

Is hier de bijvoeging „in dienst of met betrekking tot dienstzaken“ niet overtoellig; m. a. w. moeten wij in een uitdaging door een militair aan zijn chef gezonden naar aanleiding van een kwestie die met den dienst niets te maken heeft, ook een vorm van insubordinatie zien?

Volgens de hierboven vermelde omschrijving van insubordinatie in het Oostenrijksche wetboek zeer zeker; volgens de onze is dit minstgenomen twijfelachtig. Een luitenant die een kapitein uitdaagt, maakt zich in het algemeen niet aan insubordinatie schuldig; tenzij men aan dit begrip een ruimeren omvang geeft. Trouwens, de fout van het Oostenrijksche wetboek ligt alleen in de teveel omvattende definitie: bij de verdere behandeling der stof blijkt ook de Oostenrijksche wetgever van het engere begrip te zijn uitgegaan. Was dit niet het geval, dan had in dat wetboek ook 't gewone tweegevecht, of de uitdaging daartoe, tusschen twee militairen van verschillende rang, voor den laagst geplaatste als insubordinatie behandeld en bestraft moeten worden. Het Wetboek straft echter als zoodanig alleen de uitdaging tot tweegevecht naar aanleiding van een bevel, in den dienst gegeven, of op dienstzaken betrekkelijk.

Men heeft vaak — en er is misschien veel voor te zeggen — in de uitdaging tot tweegevecht van een militair tegen zijn meerdere, insubordinatie gezien, al was het volstrekt niet „aus dienstlicher Veranlassung.“ De heer van Halmael, auditeur-militair van Friesland, adviseerde reeds in 1836 tot de opname van een artikel met dezen aanhef.

„Elk Militair, die eenen anderen Militair, van hooger rang dan hij-zelf bekleedt, tot een tweegevecht uitdaagt,

zal, daarom alleen, en schoon het tweegevecht geen plaats heeft, gestraft worden," ... enz. In de toelichting leest men o. a.: „Bij dit artikel heeft hij in het oog gehouden, dat zulk een uitdaging tevens een soort van insubordinatie is.“ 1)

Toch vind ik op dit betoog veel aan te merken. De uitdager en uitgedaagde staan hier, om bij ons voorbeeld te blijven, niet als luitenant en kapitein tegenover elkander, maar eenvoudig als officieren. Twijfel is hier het gevolg van het feit, dat A een andere beteekenis aan het woord insubordinatie hecht dan B. De chef mag niet van zijn positie misbruik maken en zijn ondergeschikten buiten dienst straffeloos beledigen.

De dienstverhouding is aan dit geval volkomen vreemd. En hoe loffelijk ook de bedoeling van van Halmael is, die iedere uitdaging tot tweegevecht, al volgt er geen duel, strafbaar wil stellen, en zodoende de militaire duellen veel moeilijker maken; hij doet toch m. i. verkeerd het als insubordinatie voor te stellen.

Maar al is dit verkeerd, daarom zou toch een wettelijk verbod voor militairen om te duelleeren niet alleen, maar zelfs om daartoe uit te dagen, zeer veel nut kunnen stichten. Het Ontwerp heeft dit anders ingezien, en de niet-strafbaarheid van de uitdaging gehandhaafd, indien

1.) Aangehaald in de M. v. T. en op bldz. 218 deel I van het werk „Herziening“, enz.

het tweegevecht niet volgt, overeenkomstig het systeem van het Wetboek van Strafrecht, dat in dit geval van toepassing is.

Maar wanneer de militair zich „gekrenkt ¹⁾“ gevoelt door een bevel, een maatregel, eene terechtwijzing of een rapport van zijn chef, en dan dezen tot tweegevecht uitdaagt, moet hij strafbaar gesteld worden. Onder die omstandigheden toch ligt in de uitdaging op zich-zelve een zeer ernstig vergrijp tegen de militaire ondergeschiktheid opgesloten. De onderstelling, dat de meerdere bereid zal zijn, zijnen mindere „satisfactie te geven“ voor iets wat in dienstzaken door hem is gelast, gedaan, of gerapporteerd, is in de hoogste mate beleedigend. En zendt de mindere, ofschoon (of misschien wel omdat) hij zeer goed begrijpt dat de meerdere het duel *moet* en zal afwijzen, dezen desniettemin eene uitdaging toe, dan kan hij daarbij alleen ten doel hebben zich na de weigering op die uitdaging te verhoovaardigen, en zoo in veler oogen le beau rôle te spelen. Maar dan begaat hij een laagheid die gestreng bestraft behoort te worden, en die hem onwaardig maakt, langer in de gelederen te blijven.“

Bij het analoge artikel van de Deutsche wet vindt ik door den commentator Karl Hecker het volgende, aan de „Motive“ ontleend:

„Sofern es sich jedoch um die Herausforderung eines

1) M. v. T.

Vorgesetzten aus dienstlicher Veranlassung handelt, nimmt die Handlung den Charakter einer Subordinationsverletzung an, und muss mit einer hohen Strafe belegt werden; weil Duelle aus dienstlicher Veranlassung in einem wohldisziplinierten Heere nicht geduldet werden dürfen, dies vielmehr zur Auflösung aller Bande der Disziplin führen würde. Deshalb muss auch der Vorgesetzte, welcher eine solche Herausforderung annimmt, ebenso bestraft werden wie der Untergebene, welcher die Forderung gestellt hat.“ 1)

Deze toelichting acht ik juister dan de Nederlandsche, die teveel nadruk legt op het begrip *beleediging*: het idee dat in de uitdaging zou liggen opgesloten de imputatie aan den chef van een schandelijk bevel te hebben gegeven. Belediging is in dit artikel niet de ratio legis. Belediging is op zich-zelf al een vergriep tegen de subordinaatie.

De militair heeft de bevelen van zijn meerdere niet te beredenceren, niet het voor en tegen ervan te overwegen; hij heeft eenvoudig te gehoorzamen en zijn eigen opinie en wil weg te cijferen, zonder tegenspraak, (en nog veel minder een uitdaging te laten volgen), terechtwijzingen, al zijn zij naar zijn meening onverdiend, stilzwijgend aan te hooren. Een leger, waarin deze geest

1) Motive zum Entwurfe des Deutschen Militär-Strafgesetzbuches blz. 103, Hecker blz. 179.

niet heerscht, waarin men „raisonneert“, is een leger zonder discipline, „an armed mob“ zeggen de Engelschen, zonder begrip van gehoorzamen.

Eigenlijk vindt men deze noodzakelijkheid van gehoorzaamheid even goed buiten het leger, maar nergens is zij zoo met het bestaan samengeweven als in het militaire recht, waar het gemis aan subordinatione-geest onmiddellijk verlamdend werkt. Het Russische ontwerp van een Strafwetboek ¹⁾ breidt die subordinatione oock buiten het leger uit: „die Herausforderung zum Zweikampfe, wenn sie gegen eine Amtsperson, in Veranlassung der Ausübung ihrer Dienstobliegenheiten gerichtet ist.“ Deze bepaling vind ik voor ambtenaars wat kras: zij veronderstelt onder hen een even strenge discipline als onder militairen. Het moge in het autokratische Rusland zijn nut hebben; bij ons zou het niet op zijn plaats zijn.

Wat hebben wij nu te verstaan onder de woorden: „naar aanleiding van eene dienstaangelegenheid“ (aus dienstlicher Veranlassung)? ²⁾

De Duitsche schrijver Hecker geeft eene definitie die als meerdere Duitsche definitiën zeer diepzinnig is, en ons ten slotte even wijs laat:

„Eine „dienstliche Veranlassung“ zum Zweikampfe

1) Art. 27 besonderer Theil Vertaling von Gretener, Berlijn 1885.

2) Denemarken: „Im Dienste oder aus Anlass des dienstlichen Verhaltens.“

liegt vor, wenn der Herausforderende zu der Forderung durch irgend welche dienstliche Verfügung oder sonstige Diensthandlung sich hat bestimmen lassen.“¹⁾ Men zal mij toegeven dat een dergelijke omschrijving ons niet verder brengt.

Onze memorie van toelichting spreekt „van een bevel, eene terechtwijzing, een maatregel of een rapport“ van den chef. Alle dus gevallen, waarin die meerdere qua talis optreedt. Dit sluit zich aan met de definitie, die ik hierboven aan prof. Pols ontleende.

Geeft de meerdere zijn inferieur een bevel, eene terechtwijzing, neemt hij een maatregel, of brengt hij een rapport uit aangaande dien inferieur, die met den dienst niets te maken hebben, en daagt laatstgenoemde die zich daardoor beledigd acht, dien chef uit, dan zal deze uitdaging niet onder art. 95 vallen. Een voorbeeld zal hier de beste illustratie van mijn betoog zijn.

Stel dat een kapitein een luitenant, op wiens dienstijver niets valt aan te merken, eene terechtwijzing toedient of een rapport uitbrengt over diens levenswandel: bv. dat hij teveel geld verteert of iets dergelijks. De luitenant acht zich hierdoor beledigd, en vindt 't gepast, zijnen chef eene uitdaging toe te zenden. Nu moge men dit afkeuren: een feit blijft het toch, dat de meerdere zich met het intime leven van zijne ondergeschikten

1) Hecker bidz. 179.

gaat bemoeien ; met eene zaak alzoo, die hem volstrekt niet raakt. Was dit wel het geval, dan zou de positie van officier allerzonderlingst worden : ieder officier zou dan tegenover zijn chef in de verhouding komen te staan van een schooljongen tegenover zijn ondermeester. Deze toestand is dan ook in het Nederlandsche leger onbekend, maar in Duitschland zijn dergelijke verhoudingen volstrekt niet ongewoon. Hier is van insubordinatie m. i. dan ook geen kwestie : de luitenant daagt hier als officier een ander officier, die hem beledigt, uit, en valt dus, als het duel voortgang heeft, onder art. 154 van 't Wetboek van Strafrecht, niet onder art. 95 van het Ontwerp.

En hier kan ik de opmerking inlasschen die door een der militaire commissie-leden naar aanleiding van dit artikel zeer scherpzinnig is gemaakt ¹⁾ nl. dat een geslepen mindere, die deze strafbepaling kent, wel een andere reden zal weten te vinden, om zijn meerdere tot een duel te noodzaken. Inderdaad, dit zou hem niet moeielijk vallen, hij kan om de een of andere gezochte reden, met zorgvuldige verzwijging van de dienstaaengelegenheid, waardoor de kwestie feitelijk ontstaan is, eene uitdaging zenden, en zodoende onder de gewone strafwet vallen. Volkomen waar ; maar ik zou hier kunnen volstaan met het antwoord van mr. van der Hoeven : „die gelegenheid bestaat bij tal van strafbepalingen, en

1) Herziening II, 140.

daartegen kan men niet waken.“ Ik zou er nog willen bijvoegen, dat met de onuitgesproken motieven van den uitdager onmogelijk rekening is te houden. Hij zou, naar alle waarschijnlijkheid met zijn meerdere twistzoeken op een plaats en tijd, waarop zij beiden eenvoudig als officieren tegenover elkaar staan. Maar een dergelijke uitdaging zou niet onder de misdrijven tegen de subordination kunnen gerekend worden. Hier hebben wij alleen te maken met uitdaging als vorm van insubordination en dat is het gegeven geval niet.

Reeds bij een eerste lezing van art. 95 is er iets dat ons dadelijk treft. Ik bedoel de strafbaarstelling van de bloote uitdaging, dus ook al blijft het tweegevecht achterwege. Het Nederlandsche Wetboek van Strafrecht laat, in tegenstelling met het oorspronkelijk regeeringsontwerp en het Duitsche Strafwetboek de enkele uitdaging ongestraft.

Wat heeft nu den ontwerper kunnen bewegen, hier van het gemeene strafrecht op een zoo belangrijk punt af te wijken? Vanwaar dit verschil en hoe moeten wij het verklaren?

De insubordination is hier niet zoozeer gelegen in 't tweegevecht zelf, als juist in de uitdaging. Wij moeten bij de behandeling van dit artikel niet uit het oog verliezen, dat het geplaatst is onder de misdrijven tegen de subordination; niet, zooals in het Strafwetboek in

verband met de misdrijven tegen de openbare orde. 1) De ontwerper heeft hier niet het tweegevecht willen strafbaar stellen, maar een handeling, waardoor tegen de subordination gezondigd wordt. De enkele uitdaging dus is het feit dat hier te behandelen is; onverschillig of er al dan niet een duel op volgt. De onderstelling dat de meerdere bereid zal zijn, zijnen mindere „satisfactie“ te geven voor iets wat in dienstzaken door hem is gelast, gedaan of gerapporteerd, is in de hoogste mate beleedigend“ zegt de memorie van toelichting. Ik heb reeds gezegd dat m. i. de insubordination hier niet zoozeer in de „beleediging“ bestaat, dan wel in grove ongehoorzaamheid en gemis aan onderwerping, al geef ik toe dat ook beleediging de grondslag kan zijn.

§ 4.

Strafbaarheid van den uitdager.

Wat in 't algemeen de mate van straf betreft, tegen den uitdager bedreigd, uit de vorige § blijkt dat in het

1) Juist daarom vind ik de niet-strafbaarheid der uitdaging in het Swb, verre van logisch. Het is evenzeer „een inbreuk op den rechtsvrede“ zooals de Memorie van toelichting het noemt, als het tweegevecht zelf. Het O. R. O. had de volgende bepaling, art. 167 :

„Hij, die iemand tot tweegevecht uitdaagt, of eene uitdaging aanneemt, wordt, indien het tweegevecht niet volgt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee maanden, of geldboete van ten hoogste tweehonderd gulden.

Eerst de minister (mr. Modderman) heeft de strafbaarheid der uitdaging geschrapt. Smidt II, 104, 106.

W. v. S. geen analoog geval te vinden is, waarmede wij dit zouden kunnen vergelijken. Maar wij kunnen de gevangenisstraf tot een maximum van vijf jaren, vergelijken met de straffen op andere vormen van insubordinatie gesteld, en dan zien wij dat de ontwerper, m. i. zeer terecht, het delict in kwestie als een der strafbaarste vormen heeft willen beschouwen. Alleen in de artt. 97, laatste lid (weigering te gehoorzamen aan een bevel, strekkende om werkdadig op te treden tegen den vijand of ter bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar) ¹⁾, art. 99 (feitelijke insubordinatie, aanranding van een meerdere) ²⁾, art. 100 (hetzelfde met voorbedachten rade) ³⁾, art. 101 (muitterij) ⁴⁾, art. 102 (feitelijke insubordinatie in oorlogstijd en muitterij aan boord) ⁵⁾, art. 106 (samenrotting) ⁶⁾, art. 107 (belhamels van een militair oproer) ⁷⁾, en, ingeval sommige verzwarende omstandigheden aanwezig zijn, ook in andere gevallen, is in dezen Titel een zwaardere straf bedreigd. Genoeg, om te doen zien, dat de ontwerpers de uitdaging tot tweegevecht in bepaalde omstandigheden als een zeer strafbaren vorm van insubordinatie hebben beschouwd. In hoofdstuk III

-
- 1) Levenslange gevangenisstraf, of hoogstens 20 jaar.
 - 2) Acht, tien, twaalf of vijftien jaren.
 - 3) Tien, twaalf, vijftien of twintig jaren.
 - 4) Twaalf, vijftien, achttien of twintig jaren.
 - 5) Levenslange gevangenisstraf of twintig jaar.
 - 6) Twaalf of twintig jaar.
 - 7) Vijftien of twintig jaar.

zullen wij zien, hoe buitenlandsche wetgevers daarover gedacht hebben.

Een andere vraag is deze: Is deze straf doelmatig?

Ik vind de Duitsche en Zweedsche straffen beter en practischer. Zij ontslaan den officier uit het leger. Nu weet ik wel, dat dit ook volgens het stelsel van ons Ontwerp mogelijk is door art. 12 toe te passen: „Het ontslag uit den militairen dienst, met of zonder onwaardigverklaring om bij de gewapende macht te dienen, kan, behoudens de bepaling van art. 33, door een militairen rechter worden uitgesproken bij elke veroordeeling, hetzij tot de doodstraf(1), hetzij tot gevangenisstraf, van een militair wien hij op grond van 't begane misdrijf ongeschikt acht, in den militairen stand te blijven.“

Dit zou juist zijn wat we in casu noodig hadden. Maar deze straf is, volgens het systeem van het Ontwerp, als bijkomende straf facultatief; het staat aan den rechter ze al of niet uit te spreken. Ik geloof dat een officier die zich aan het bedoelde delict schuldig maakt, per se ongeschikt is, langer in de gelederen te blijven. Voldoend acht ik deze stelling bewezen door de woorden van Hecker 1) „ weil der Offizier, obgleich grade an ihn die Versuchung, den § 112 zu verletzen, eher als an Andere herantritt, dennoch diese Versuchung unter allen Umständen widerstehen und in Beobachtung der

1) Hecker blz. 180, noot 6.

Pflichten der militärischen Unterordnung mit gutem Beispiele vorangehen soll, also derjenige Offizier nicht in seiner Stellung verbleiben *kann*, welcher durch eine Herausforderung zum Zweikampfe aus dienstlicher Veranlassung oder Annahme einer solchen die Fundamentalsätze der Disziplin verleugnet.“

Of het duel al dan niet voortgang heeft, is volgens art. 95 van geen belang. Gaat het door, dan hebben wij hier te doen met een uitstekend voorbeeld van concursus realis, meerdaadschen samenloop, volgens art. 57 van 't W. v. S. meerdere feiten, die als op zichzelf staande handelingen moeten worden beschouwd en meerdere misdrijven opleveren, waarop gelijksoortige hoofdstraffen zijn gesteld.

§ 5.

Strafbaarheid van den overbrenger der uitdaging en van hem, die haar aanneemt.

„Met gelijke straf wordt gestraft de militair, die opzettelijk zoodanige uitdaging overbrengt, en de meerdere die haar aanneemt“ zegt alinea 2.

Vooreerst hij, die opzettelijk zoodanige uitdaging overbrengt. Het woord „opzettelijk“ is hier onmisbaar. Immers, wist de overbrenger der uitdaging niets van de omstandigheden waarvan de uitdaging het gevolg is,

wist hij dus niet, dat hij zich medeplichtig stelt aan dit zware vergrijp tegen de subordinitie, maar dacht hij een gewone uitdaging over te brengen, dan behoort hij te vallen onder de gemeene Strafwet, niet onder dit artikel van het Ontwerp. Het maximum van zijn straf is dus, volgens art. 152 van het W. v. S. zes maanden, niet vijf jaren. Men ziet, geen gering verschil.

Maar heeft hij geweten dat de uitdaging geschiedde naar aanleiding eener dienstaangelegenheid, brengt hij dit wetende een dergelijke uitdaging van den superieur aan den uitdager over, dan is hij even schuldig als die uitdager zelf; dan toont hij ten minste even weinig begrip van subordinitie te hebben, en dit artikel is tegen insubordinitie bedoeld. Daarom is het ook billijk, hem even zwaar te straffen als den hoofdschuldige.

Was hier geen sprake van een subordinitie-over-treding, maar van een gewoon militair tweegevecht, dan zou men het voorbeeld van het W. v. S. hebben moeten volgen, en een geringere straf bedreigen, daar het juist onder militairen dikwijls als een vriendendienst wordt beschouwd, waaraan men zich bezwaarlijk meent te kunnen onttrekken. Maar in dit geval behoort het gevoel van militaire discipline, van subordinitie, bij een recht-schapen officier zwaarder te wegen dan de vriendenplicht, en moet hij rondweg weigeren, de uitdaging over te

brengeu. Volkomen terecht heeft de ontwerper tegen den „carteldrager“ dezelfde straf bedreigd 1)

En nu de meerdere, die een dergelijke uitdaging aanneemt. Het is nu eenmaal een treurige waarheid, dat menigeen — en vooral vele officieren — huiverig moeten zijn om een uitdaging, welke dan ook, af te slaan. Men is bang, voor lafaard uitgekreten te worden, en de officier zal daarom dan ook maar besluiten te duelleeren, ofschoon hij zich, in dit geval, waarlijk wel eens de vraag zal moeten stellen,“ waarom hij eigenlijk vecht. Logisch redeneerende, zou men als men van deze meening is, nooit een uitdaging kunnen afslaan, en met iederen dolleman, die goedvindt ons een uitdaging toe te zenden, in het strijdperk moeten treden. Dit is toch het eenige motief, waarom de meerdere in dit geval er toe komen kan, de uitdaging aan te nemen, want alles wijst hem er op, dat hij ze moet afslaan. Alle officieren dus, die boven deze denkwijze verheven zijn, zullen de aanneming van het duel weigeren, en daarom geloof ik ook niet, dat deze bepaling vaak toegepast zal worden. De memorie van toelichting schijnt er evenzoo over te denken: „ ofschoon hij (de uitdager) zeer goed weet, dat de meerdere het duel *moet* en zal afwijzen“ 2) . . .

1) Oostenrijk, Zweden en Denemarken zwijgen over den carteldrager. Evenzoo § 112 Duitschland. Zie evenwel noot 7 blz. 180 bij Hecker, waarover nader in III.

2) Herziening I 213.

En verder „hij (de meerdere) laat zich (als hij de uitdaging aanneemt) „de daarin opgesloten beleediging welgevallen: hij vernedert zich zelve en vergooit zijn prestige.“ 1)

Om deze reden acht het Ontwerp den meerdere even strafbaar als de uitdager. Ik acht zijn strafwaardigheid boven allen twijfel verheven. Wanneer hij een uitdaging, die bij den uitdager een volslagen gemis aan gehoorzaamheid en discipline verraadt, aanneemt, dan moedigt hij hierdoor de insubordinatie aan, hecht er als 't ware zijn zegel aan, en „vergooit zijn prestige.“ Hij is strafwaardig, al ware het alleen om het vergrijp tegen de plichten van zijn rang waaraan hij zich schuldig maakt.

Onbegrijpelijk komt mij dan ook de zienswijze van van Halmael voor. Hij ontkent de noodzakelijkheid van eene bijzondere strafbepaling tegen den superieur die de uitdaging aanneemt op den volgenden onhoudbaren grond: „De ondergeteekende was eerst voornemens nog eene bijzondere bepaling voor te dragen, ten aanzien van eenen Militair, die de uitdaging van eenen Militair van minderen rang had aangenomen, doch begreep, bij nader inzien, dat dit niet te pas kwam, alzoo hij, die in dezen opzichte op zijnen meerderen rang niet let, zekere edelmoedigheid (!) betoont, welk hem niet behoort te bena-deelen, maar ook hem niet, in zekere mate, behoort te

1) Herziening I 214.

bevoordeelen, door zijne partij zwaarder te doen straffen, omdat die edelmoedigheid eigenlijk eene verkeerde edelmoedigheid is.“ 1)

Ik geloof niet dat ik in den breede deze opmerking zal behoeven te weerleggen. Een meerdere die een dergelijke uitdaging aanneemt, toont althans geen edelmoedigheid te bezitten; evenmin als eenig begrip van militaire dienstverhoudingen.

Als ik van Halmael goed begrijp, wil hij den superieur in de gegeven omstandigheden aan de gemeene strafwet onderwerpen, en acht hij een bepaling in een militair strafwetboek overbodig.

M. i. is dit onjuist: er behoort in een militair strafwetboek tegen een dergelijke handelwijze wel degelijk straf bedreigd te worden. Eene andere vraag is deze: Moet hij even zwaar gestraft worden als de uitdager? Zijn zij beiden even schuldig?

Ik moet bekennen, dat op het eerste gezicht men geneigd is ontkennend te antwoorden. Hij moge de insubordinatie aanmoedigen, en er zijn zegel aan hechten, zal men zeggen, hij moge zijn prestige vergooien; dit alles moge waar zijn, maar hij is toch *minder* schuldig dan de *mindere* die tot dit alles aanleiding geeft, en die alleen zich aan insubordinatie schuldig maakt. Bovendien zal men zeggen, hij denkt misschien bekrompen genoeg,

1) Aangehaald in noot 3, blz. 214. Herziening I.

om het afwijzen eener uitdaging per se oneervol en lafhartig te achten, en het is dus misschien niet dan na een zwaren strijd gebeurd.

Al deze verontschuldigen wegen echter niet op tegen het feit, dat hij toont niet te weten wat hij zelf aan zijn rang verschuldigd is. Zijn schuld is niet zoozeer samenhangende met het delict door den uitdager begaan; het is een delictum sui generis, dat door vijf jaren gevangenisstraf niet te zwaar bestraft wordt. Ook hier zou ik ontzetting uit het leger imperatief wenschen. Zoo iemand is minstens even ongeschikt als de uitdager.

§ 6.

Militaire getuigen en geneeskundigen.

Het regeeringsontwerp spreekt niet van de militaire getuigen en de militaire geneeskundigen, die, als het tweegevecht voortgang heeft, hun assistentie verleen. Art. 95 telt eene alinea minder dan het corresponderend art. 103 van het Ontwerp zooals het door mr. van der Hoeven en de leden der militaire commissie geredigeerd was. Het bedoelde laatste lid van art. 103 luidde:

„De militaire getuigen en geneeskundigen, die, wetende dat de uitdaging naar aanleiding van een dienstaangelegenheid plaats had, het daarop volgende tweegevecht bijwonen, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.“

Deze alinea ontbreekt in art. 95. Het zou mij niet verwonderen als deze weglating te wijten was aan de bedenkingen van den Raad van State. Het is trouwens eene alinea waartegen m. i. zeer veel is in te brengen.

Zijn zij strafwaardig?

De memorie van toelichting antwoordt toestemmend : „Zij weten dat de uitdaging naar aanleiding eener dienst-aangelegenheid plaats had, en de straf wordt hun dus opgelegd, niet omdat zij medeplichtig zijn aan het misdrijf *tweegevecht*, doch omdat zij desbewust hunne medewerking verleenen bij eene gebeurtenis, die het rechtstreeks uitvloeisel is van een grof vergrijp tegen de militaire discipline.“ ¹⁾ Ik zou het wenschelijker vinden, onderscheid te maken, en niet de getuigen en geneeskundigen, die m. i. volstrekt niet in hetzelfde geval verkeerden, over één kam te scheren. Het gevoelen ²⁾ van één der commissieleden, die van meening was, dat in dezen de getuigen en geneeskundigen niet gelijkstaan, komt ook mij zeer waarschijnlijk voor. „Het feit betreft een ernstig vergrijp tegen de tucht. De getuigen gaan het in alle bijzonderheden na, bespreken het onderling, en hunne medewerking maakt hen als 't ware tot deelnemers. Aan den geneeskundige wordt alleen gevraagd, bij een eventueel ongeluk zoo spoedig mogelijk hulp te verleenen: dat behoort tot zijne betrekking. Men zou

1) Herziening I 214, 215.

2) Herziening II, 140

zelfs kunnen vragen of dit artikel wel op hem van toepassing zal zijn, indien hij niet vragende naar de aanleiding tot het duel, eenvoudig zijne hulp toezegt, en die, zoo noodig, verleent.“

Gaan wij dan vooreerst na de strafbaarheid der getuigen.

De getuigen zijn m. i. hier vrijwel gelijk te stellen met den overbrenger der uitdaging, den carteldrager, welke kwaliteiten in casu wel doorgaans in dezelfde personen zullen vereenigd zijn. Weten zij — en het is haast ondenkbaar dat zij het *niet* zouden weten — dat de uitdaging naar aanleiding eener dienstaangelegenheid gedaan is, dan zijn zij medeplichtigen aan het misdrijf van insubordinatie.

„Al deze personen hebben één kenmerk gemeen“ zegt mr. de Kock ¹⁾, zij zijn de daders behulpzaam bij het plegen van hun misdrijf, en zouden dus, als de wet te hunnen aanzien niet eene uitdrukkelijke bepaling vaststelde (art. 156 Swb.) als medeplichtigen beschouwd en bestraft moeten worden.“

Bestaat nu hier niet dezelfde reden, die den wetgever er toe gebracht heeft, het zijn van getuigen niet strafbaar te stellen in het W. v. S.? Neen, en hier kan ik verwijzen naar hetgeen ik hierboven van de overbrengers der uitdaging, de carteldragers heb gezegd. Gold het hier

1) t. a. p. blz. 91.

eenvoudig het duel zelf, dan zou die reden wél bestaan: maar de ontwerper heeft niet willen straffen het zijn van getuige bij een militair tweegevecht, maar het desbewust deelnemen aan een misdrijf tegen de subordina tie. Wisten de getuigen dus niets van de aanleiding tot het tweegevecht — een m. i. zeer onwaarschijnlijk geval — dan zouden wij vallen onder art. 156 Swb. en derhalve ongestraft blijven.

Nog een vraag. Hoe komt het dat de ontwerper den overbrenger der uitdaging met hoogstens vijfjarige en de getuigen met hoogstens éénjarige gevangenisstraf bedreigt? Ik voor mij kan de meerdere schuld van den carteldrager niet inzien. Wellicht is dit de reden, dat de overbrenger der uitdaging vaak degeen is, die eigenlijk de aanstoker is van den uitdager. Toch kan men m. i. daarvan in het algemeen evengoed de getuigen verdenken. Een andere reden kan ik niet vinden.

Geheel anders is het gesteld met de militaire geneeskundigen, die men m. i. ten onrechte in het Ontwerp der commissie met de getuigen op ééne lijn heeft gesteld. Bij het gewone tweegevecht zijn ook de geneeskundigen door art. 156 W. v. S. van straf vrijgesteld. De reden ligt zoo voor de hand dat ik 't onnoodig acht hierover in den breedte uit te weiden. Mr. de Kock ¹⁾ verklaart het kort en duidelijk:

¹⁾ de Kock t. a. p. blz. 107.

„ Zoodat de getuigen als medeplichtigen te beschouwen zijn, van de geneeskundigen is dit geenszins het geval. Zonder hunnen bijstand kan het duel even goed plaats hebben, en zullen de gevolgen des te gevaarlijker zijn. Er wordt door den geneeskundige die 't duel bijwoont, slechts eene beroepsbezigheid vervuld, en hunne verpleging van den in den strijd gewonde is zeker allerm minst een daad van deelneming aan het misdrijf.“

De memorie van toelichting op art. 170 van het oorspronkelijk regeerings-ontwerp ¹⁾ voegt er nog bij : „ . . . intusschen schijnt het raadzaam dit door een uitdrukkelijk voorschrift boven alle bedenking te stellen (nl. de niet-strafbaarheid der geneeskundigen) eensdeels wegens de algemeene verplichting tot kennisgeving van misdrijven in art. 14 Wetboek van Strafvordering, anderdeels omdat ook in andere wetgevingen de artsen met name worden genoemd.“

Hierover dus is men het algemeen eens : de geneeskundigen moeten in het algemeen niet als deelnemers beschouwd worden. Waarom nu wèl, als het een tweegevecht geldt, naar aanleiding eener dienstaangelegenheid. De memorie van toelichting ²⁾ geeft hierop het volgend antwoord : „Aan de genoemde militaire personen (militairen-getuigen en militairen-geneesheeren) wordt namelijk

1) Smidt blz. 114.

2) Herziening I 215.

straf opgelegd, niet omdat zij medeplichtig zijn aan het misdrijf *tweegevecht*, doch omdat zij desbewust hunne medewerking verleenen bij eene gebeurtenis die 't rechtstreeksch uitvloeisel is van een grof vergrijp tegen de militaire discipline."

Voor de getuigen heb ik dit toegegeven; zij maken zich zooals ik reeds zeide, medeplichtig aan het misdrijf tegen de subordina tie. Maar dit doet de militaire geneeskundige juist niet. Hij verleent geen *medewerking*, noch aan de uitdaging, noch aan het tweegevecht, dus aan geen der handelingen die te zamen of afzonderlijk het vergrijp tegen de subordina tie construeeren. Ook al weet hij zeer goed de aanleiding tot de uitdaging, moeten wij toch in zijn geneeskundige hulp nimmer een medewerken tot de subordina tie zien, al is hij honderdmaal militair-arts. Het antwoord door mr. van der Hoeven gegeven op deze en dergelijke bedenkingen van een der militaire commissieleden ²⁾, voldoet mij evenmin."

„Indien hem (den geneeskundige) bekend is dat deze uitdaging door den mindere naar aanleiding van een dienst-aangelegenheid plaats had, schendt ook hij zijn militairen plicht. Te eer is hij strafschuldig, omdat zijne weigering om hulp te verleenen misschien aanleiding kan geven dat het duel niet doorgaat."

Ik kan in zijn hulp geen schenden van een militairen

1) Herziening II 140, 141.

plicht zien. Al is hij met alle omstandigheden bekend die de uitdaging en de aanneming der uitdaging tot vergrijpen tegen de subordinatie stempelen, zal dan een rechtgëaard geneeskundige zijn hulp mogen weigeren? Moet hij, uit angst zich aan medeplichtigheid schuldig te maken, toelaten, dat één of misschien beide duellanten, uit gebrek aan geneeskundige hulp, het leven er bij inschieten? Dit zou ik een staaltje van militairen geest noemen, een ideaal voor een Duitscher, maar waarmede naar ik hoop, geen Nederlandsch officier van gezondheid zich ooit verdienstelijk moge maken. Dit wil ik slechts beweren: Ook al weet de geneeskundige dat de uitdaging naar aanleiding van eene dienstaangelegenheid plaats had, hij zelf treedt toch eenvoudig op omdat zijn medische hulp wordt ingeroepen, als geneeskundige, nimmer als deelnemer aan het misdrijf. De positie van den militairen arts is in casu volmaakt dezelfde als die van den geneeskundige uit art. 156 Swb. Dit is m. i. juist het onderscheid tusschen getuigen en geneeskundigen.

„Ja“, zegt mr. van der Hoeven, „dan moet hij maar weigeren te helpen; zodoende maakt hij licht het duel onmogelijk.“ Zullen twee officieren, die besloten hebben te duelleeren, dit eensklaps achterwege laten als zij hooren dat de militaire arts hen niet desgevorderd bij zal staan? Ik geloof niet dat dit voor hen een reden zal zijn. Waren zij zóó bang voor de mogelijke gevolgen van het duel,

dan zou A de uitdaging niet hebben gedaan, of B die niet aangenomen. Ware de voorstelling van mr. van der Hoeven juist, dan zou de voortgang, niet alleen van het militaire, maar van alle duels, grootendeels aan den dokter staan.

Yandaar dat ik het toejuich dat het regeerings-ontwerp de strafbepaling tegen de militaire geneeskundigen geschrapt heeft; en het verwondert mij dat van de zeven leden der commissie slechts één van deze opinie was. Aan den anderen kant moet ik het bejammeren dat het regeerings-ontwerp tegelijk met de straf tegen de militaire artsen die tegen de militaire getuigen geschrapt heeft. Want, had het ontwerp der commissie te veel; het regeerings-ontwerp heeft te weinig.

Natuurlijk blijven de geneeskundigen ongestraft, als zij assisteeren bij een tweegevecht, en zij niet weten dat de uitdaging is geschied naar aanleiding eener dienst-aangelegenheid.

§ 7.

Geschiedenis der behandelde bepaling.

Aan het slot van dit hoofdstuk eenige historische beschouwingen naar aanleiding dezer strafbepaling.

Ik heb reeds meermalen in dit hoofdstuk gesproken van bepalingen van Nederlandsche wetgevingen uit vroeger tijd, die met ons artikel overeenstemmen. Willen

wij dezen nagaan, dan behoeven wij niet verder terug te gaan, dan tot het jaar 1799.

Vóór dat jaar golden nog steeds hier te lande de verschillende „artikelbrieven“, door de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden vastgesteld, als Wetboeken voor Militair Strafrecht. Slaan wij de door Feltman uitgegeven artikelbrief van 1590 na, dan ontbreekt ons een overeenstemmende bepaling. Wèl vind ik in art. XLI een algemeene verbodsbepaling tegen het militaire duel, maar als vorm van insubordinatie wordt 't tweegevecht nergens behandeld. Intusschen, de bepaling in kwestie is wel waard dat wij haar overnemen :

„Den Soldaet die een ander sal beroepen (uitdagen om te slaen (duelleeren) sonder verlof van degeene die in 't Quartier commandeert, sal aan het leven gestraft werden.“

Dit lang niet zoetsappige artikel is later vervangen door de nog veel strenger bepalingen der stadhouders Frederik Hendrik ¹⁾ en Willem III, die wij reeds vermeldden. Merken wij in 't voorbijgaan op, dat de bloote uitdaging hier alleen als doodswaardig is vermeld. Feltman ²⁾ teekent hier bij aan: „nae de gemeene beschrevene Rechten moet oock sterven, die een ander in Duel gedoodt heeft, 'tzij den Beroeper of den Geprovoceerde.“

1) Van 1 Juli 1637.

2) Feltman blz. 163.

Ik wil bij deze artikelbrief nu niet langer stilstaan, daar zij met de stof, in dit hoofdstuk behandeld, weinig te maken heeft.

Van veel meer belang is voor ons de bepaling van art. 12, zesde capittel, tweede afdeeling van het Reglement van Krijgstucht of Crimineel Wetboek voor de militie van den Staat, van 26 Juni 1799.

Dit reglement behandelt in de artt. 10, 11, 12 en 13 het militaire duel. Het onderscheidt:

1° Uitdaging tot tweegevecht door een militair van een anderen militair van gelijken rang. (art. 10).

2° Uitdaging tot tweegevecht door een militair van zijn chef. (art. 11).

3° Uitdaging tot tweegevecht door een militair van zijn chef naar aanleiding eener dienstaangelegenheid. (art. 12).

4° De daarop volgende tweegevechten zelf, in art. 13, dat naar het gemeene strafrecht verwijst.

Met de artt. 10, 11 en 13 zullen we ons thans niet bezighouden. Onze volle aandacht verdient het artikel 12:

„Elk Militair, die een ander Militair van hooger rang dan hij is, uitdaagt om met hem te vechten, ten einde langs dien weg satisfactie te zoeken van eenig ongelijk, hem naar zijne verbeelding, in den dienst of dienstzaken aangedaan, zal met den dood gestraft worden.“

Bij een vergelijk met ons artikel 95 van het Ontwerp zijn er twee verschilpunten, die ons voornamelijk treffen.

Vooreerst het alleen strafbaarstellen des uitdaggers. Dit zou in het Ontwerp nog meer voor de hand liggen, aangezien dit het artikel onder de misdrijven tegen de subordinationie brengt. En al mogen wij met grond veronderstellen, dat dit ook het motief van de samenstellers van het Reglement geweest is de plaatsing onder de rubriek „andere soorten van Misdaden“ zou toch meer een behandeling van de medeplichtigen gewettigd hebben. Noch van aanneming der uitdaging, noch van overbrengers, getuigen of geneeskundigen is hier kwestie. In zooverre is het Ontwerp, de kwestie der getuigen daargelaten, vollediger. De redactie van het Reglement komt mij overigens zeer juist voor; het misdrijf wordt volkomen helder gedefiniëerd.

Een tweede punt is de straf. Het Reglement bedreigt hier niets meer of minder dan de doodstraf. Dit verschil met het Ontwerp, dat hoogstens vijf jaren gevangenisstraf op dezen vorm van insubordinationie stelt, is te verklaren uit de tijdsomstandigheden. Onze zienswijze over het straffensysteem is in het tusschen de beide bepalingen liggende tijdperk van nagenoeg een eeuw, heel wat zachtzinniger geworden. In het geheele Reglement komt de doodstraf vrij veelvuldig voor. Het geheele strafstelsel is zeer eenvoudig: slagen, gevangenis, cassatie en dood.

Hiermede ben ik genaderd tot de regeering van koning Lodewijk Napoleon. Gedurende zijn bewind is er ook voor de codificatie van het Militaire Strafrecht veel gedaan. De ontwerpen, in die periode tot stand gekomen, staan althans niet achter bij onze latere militaire wetgeving.

In deze periode hebben wij te onderscheiden.

1° Een Crimineel Wetboek (ontwerp) en Reglement van Krijgstucht voor het Krijgsvolk van het Koninkrijk Holland te Water en te Land van 8 April 1807. Hiervan is alleen dat voor de landmacht gereed gekomen.

2° Een tweede Ontwerp voor de landmacht van 8 Augustus 1808.

3° Een Ontwerp voor de zeemacht van Februari 1808.

De veelal duistere geschiedenis dezer ontwerpen is te vinden in het werk van prof. Vreede, waarvan alleen het eerste stuk is verschenen, maar vooral in dat van mr. van der Hoeven, die daarvoor uit vele tot nu toe niet geopende bronnen heeft geput. Toch is het mij niet mogen gelukken ondanks de zorgvuldigste onderzoekingen na te gaan, waarom de bepaling, voorkomende in art. 11 kapittel IV van het Ontwerp 1807, in dat van 1808 verdwenen is. De Staatsraad schijnt het eenvoudig te hebben geschrapt, zonder deze handeling te motiveeren.

De koning was, vooral door het advies van kolonel Tarayre, weinig met het Ontwerp 1807 ingenomen, en

droeg den Staatsraden Six, Appelius en Hultman en den heer Mr. F. H. Moorrees op, het tot een ander Ontwerp om te werken. Van die omwerking is het werk van 8 Augustus 1808 het resultaat.

In het bijgaand rapport nu van den Staatsraad Hultman, wordt de weglating van het onderhavige artikel (11, kap. IV) verzwegen.

Zonderling vind ik dat het Ontwerp voor het krijgsvolk te Water van Februari 1808 de bepaling wèl heeft (art. 14, kap. IV).

De aangehaalde artikels luiden als volgt:

Het Ontwerp 1807 (art. 11, kap. IV):

„Elk Militair Persoon, die eenen anderen van meerderen rang, dan hij zelve is, uitdaagt om met hem te vechten, ten einde langs dien weg satisfactie te bekomen van eenig ongelijk, hem naar zijne verbeelding in den dienst of dienstzaken aangedaan, zal met den dood gestraft worden.“

Het Ontwerp 1808 (Zeemacht) (art 14, kap. IV):

„Een iegelijk tot het Volk van Oorlog te Water behorende, die eenen anderen, van meerderen rang, dan hij zelve is, uitdaagt om met hem te vechten, ten einde langs dien weg satisfactie te bekomen van eenig ongelijk, hem naar zijne verbeelding in den dienst of dienstzaken aangedaan, zal met den dood gestraft worden.“

Men ziet, mutatis mutandis juist dezelfde bepalingen.

Beiden zijn m. i. ontwijfelbaar aan het Reglement van 1799 ontleend: ook zij hebben de strengstmogelijke straf op deze misdaad tegen de subordinatie gesteld. Het strafstelsel van deze ontwerpen is trouwens over 't algemeen verre van vrijzinnig of zachtaardig. 1) Koning Lodewijk zelf was zeer zacht van aard en persoonlijk een vijand van de doodstraf. „Certes,“ zegt hij (in zijn *Documens historiques* I, 118) „si un pays pouvait réussir à s'en passer, ce ne pouvait être qu'un peuple comme celui-là (de Hollanders). Le nom d'aucun condamné à mort n'est jamais parvenu à son oreille durant son règne.“ 2)

Het Ontwerp voor de Zeemacht heeft wel 't wreedste strafstelsel. Men zie slechts art. 10, kapittel II.

Wat de verdere historie der Ontwerpen aangaat, die

1) Een vermakelijk staaltje van naïveteit op dat gebied. In de opdracht „aan den Koning“ lezen wij op blz. 5 van de folio-uitgave van het Ontwerp voor de Zeemacht (na eenige verkwikkelijke beschouwingen over 't kielhalen, „van de Raa“ vallen en dgl. die „den hoogsten indruk maken op de gemoderen der schepelingen“): „Alleen moeten wij ter deze gelegenheid nog aanmerken, dat hij het zoogenaamd „Laarsen“, dat is het toebrengen van slagen op het meest vleeschig deel des Lichaams, zoodra de Lijders, van de Raa gevallen of gekielhaald zijnde uit het water komen, bij ons een wreedheid plaats grijpt, die naar de gedachten der Commissie door eene ordre van Uwe Majesteit behoort te worden afgeschaft. Men verricht nl. deze Strafoefening met Touwen, die wel de dikte van drie of vier vingers hebben, en welke door den drcun, dien zij aan het Ligchaam geven, niet zelden de Borst des Lijders bederven; doch bij andere Natiën geschiedt deze zelfde Strafoefening met een houten steel, waaraan dunne touwtjes met knopen gehecht zijn, en alsdan is het gevoelige van de straf niet minder sterk, doch des Lijders gezondheid (!) loopt nooit gevaar.“

2) Vreede t. a. p. Inleiding VIII, noot 2.

valt buiten mijn bestek. Genoeg zij het, dat 't mij even-
min is mogen gelukken op te sporen waarom overeen-
komstige bepalingen in de Crimineele Wetboeken van
1814 en 1815 ontbreken. Zeer juich ik het toe, dat de
bekwame samensteller van het tegenwoordig Ontwerp
hier het voorbeeld van de wetgevers onder Lodewijk
Napoleon gevolgd heeft.

HOOFDSTUK III.

Buitenlandsche Strafbepalingen.

§ 1

FRANKRIJK.

Guide des Tribunaux Militaires par L. J. G. DE CHÉNIER, Paris 1838.

Code de justice militaire pour l'armée de terre en *Code de justice militaire pour l'armée de mer*, beiden van 1857, uitgegeven van wege de Ministeriën van Oorlog en Marine.

Het Fransche gemeene strafrecht in den Code Pénal, heeft, zooals men weet, het tweegevecht onvermeld gelaten, waaruit de bekende vraag is ontstaan, of het voortaan nu strafbaar was door toepassing der gewone bepalingen omtrent moord, doodslag en verwonding. Deze vraag heeft in Frankrijk tot nog meer uiteenloopende rechterlijke beslissingen geleid dan hier te lande.

Bekend zijn een tweetal arresten van de Cour de Cassation van 1837, en twee beroemd geworden requisitoiren van den Procureur-Generaal Dupin, waarbij de vraag in bevestigenden zin werd beantwoord. Toch was de strijd hiermede niet beslist.

Ook de militaire strafwetten zwijgen over het duel, wat temeer van belang is, omdat hierdoor de vraag ontstond, of in 't algemeen iedere uitdaging van een meerdere door zijn inferieur als insubordinatie beschouwd moet worden.

Wellicht is de bepaling, die ik in art. 224 vind door hare ietwat rekbare terminologie — een zekere elasticiteit is, dunkt mij, vooral in het strafrecht vaak niet ongewenscht — toe te passen op de uitdaging van een meerdere naar aanleiding eener dienstaangelegenheid.

„Tout militaire qui pendant le service ou à l'occasion du service outrage son supérieur par paroles, gestes ou menaces, est puni de la déstitution avec emprisonnement d'un an à cinq ans si ce militaire est officier, et de cinq à dix ans de travaux publics s'il est sous-officier, caporal, brigadier ou soldat.“

De oudere militaire wetgeving, de loi de 12 Mai 1793 bevatte in section IV art. 11 een bepaling tegen hem die zijn meerdere bedreigt „par propos ou gestes“ en nu rees de vraag of hieronder ook de uitdaging tot tweegevecht viel. Bij een decreet der Nationale Conventie van 29 Messidor an II ¹⁾ werd dit ontkennend beantwoord en de vraag om te onderzoeken, en voor te stellen middelen om de duellen te verhinderen en straffen tegen hen die er zich aan schuldig maakten *of er toe uitdaagden* naar de commissie voor de wetgeving verwezen.

1) de Chénier t. a. p. blz. 358.

Of de vraag door de commissie is overwogen, is onbekend, maar, bij de latere wet van 21 Brumaire an V werd wel van duel gezwegen, maar het bedoelde art. 11 vervangen door de bepaling van titel VIII art. 15, waarbij niet slechts de bedreiging maar ook de belediging (insulte) door woorden of gebaren strafbaar werd gesteld. Daardoor ontstond de vraag, die ook nu nog kan rijzen, of het uitdagen als „insulte par propos ou gestes“ is te beschouwen. De beslissing is moeilijk. Merkwaardig zijn de woorden, van Maarschalk Maison ¹⁾ in een dagorder ²⁾ van 31 Juni 1835 :

„Au mépris des règles de la subordination, un lieutenant-colonel a osé provoquer en duel son supérieur. Un événement aussi fâcheux qui aurait pu porter atteinte à la discipline du corps, méritant une punition prompte et sévère, le ministre vient d'ordonner que ce lieutenant-colonel soit traduit devant un conseil de guerre. Quant au supérieur qui, pouvant se servir de l'autorité dont l'armait la loi et son grade, a eu la condescendance de répondre à cette provocation, il sera puni par la perte de son emploi, et les témoins, officiers du corps, qui ne se sont pas opposés à cette rencontre, garderont les arrêts de rigueur pendant quinze jours . . .“

De maarschalk schijnt dus de bovenvermelde vraag

1) Dezelfde veldbeer, die het Fransche leger commandeerde in den Peloponnesus, na den slag bij Navarino.

2) de Chénier blz. 359.

bevestigend te beantwoorden. Uit boven aangehaalde dagorder schijnt wel te blijken, dat het duel voortgang heeft gehad en juist daarom geloof ik ook, dat de luitenant-kolonel niet wegens de bloote uitdaging, maar om het duel zelf en zijn gevolgen voor den krijgsraad is gebracht.

Art. 224 van het Wetboek voor de Landmacht van 1857 is weer anders geredigeerd, zoodat onafhankelijk van vroegere beslissingen wij opnieuw de vraag kunnen stellen: Valt hieronder de uitdaging „au service ou à l'occasion du service?

Intusschen durf ik wel voor zeker te beweren, dat de Fransche wetgever hier niet het geval van ons art. 95 heeft op het oog gehad. Uitdaging is eenigszins lastig onder paroles, gestes ou menaces te brengen, en outrage wijst teveel op een kwestie van belediging. Toch — men zie ook de Memorie van toelichting op art. 95 van ons Ontwerp — kan het behandelde delict aan belediging nauw verwant zijn.

„Pendant le service ou à l'occasion du service“ stemt volkomen overeen met ons „in dienst of naar aanleiding eener dienstaangelegenheid“; alleen is misschien de Fransche tekst, zoodals hij zoo dikwijls is, helderder en minder ingewikkeld.

§ 2.

BELGIË.

Code pénal belge van 1867. Titre VIII. Des crimes et des délits contre les personnes, Chapitre III. Du duel.

Code pénal militaire mis en rapport avec le code pénal commun, suivi du règlement de discipline militaire, expliqué par P. A. F. GÉRARD, auditeur général, Bruxelles 1870.

Het voorname onderscheid tusschen de Fransche en Belgische wetgeving op dit punt blijkt reeds uit de vermelding der wetboeken. De Code pénal belge, hoewel naar het model van den Code pénal bewerkt, bevat een hoofdstuk met het opschrift: du duel. In dit opzicht stemt de Belgische wet met de onze overeen.

Het Belgische militaire strafwetboek van 27 Mei 1870 behandelt het tweegevecht niet. Evenals het Fransche geeft het van insubordinatie slechts soorten en voorbeelden, geen definitie, in chapitre IV getiteld: „de l'Insubordination et de la révolte“ en in chapitre V „des violences et des outrages.“

Art. 42 is voor ons van belang.

„Tout militaire qui aura outragé son supérieur sera puni d'emprisonnement d'un mois à six mois, s'il est officier et de l'incorporation dans une compagnie de correction pendant un terme qui n'excèdera pas deux ans, s'il n'est pas officier.

Lorsque l'outrage a eu lieu pendant le service ou à l'occasion du service, le coupable sera condamné, s'il est officier à un emprisonnement de deux mois à deux ans ou même à la déstitution; et s'il n'a pas ce grade à l'incorporation dans une compagnie de correction, pendant trois ans au plus."

Wellicht nog eerder dan onder het Fransche artikel zou onder deze bepaling de uitdaging tot tweegerecht te brengen zijn. Ik besluit hiertoe na lezing der commentaar van Gérard.

" les mots „par paroles, gestes ou menaces" ont été, supprimés parce que, d'après les art. 275 et suivans du Code pénal ordinaire, outrage signifie l'injure par paroles, gestes ou menaces. C'est donc au Code pénal commun qu'il faut demander l'explication du mot „outrage." Or la loi commune entend punir, comme outrage, toute atteinte par *faits*, paroles, gestes, ou menaces, portée à l'honneur, à la dignité, à la considération de ceux qu'elle a voulu protéger."

Mij dunkt onder „atteinte par faits portée à l'honneur et la dignité," is zeker zonder te veel gewrongenheid een uitdaging tot tweegevecht in de gegeven omstandigheden te brengen. Toch geloof ik ook hier, dat de wetgever dit niet bedoeld of voorzien heeft.

De heer Gérard citeert een omschrijving van de woorden au service ou à l'occasion du service, ontleend

aan het rapport van den graaf d'Ambrugeac over het Ontwerp 1829, die wel waard is, dat ik ze hier overneem, hoewel ze misschien eerder in hoofdstuk II had thuis behoord. Ik ben het volkomen met den heer Gérard eens, dat zij is „une explication très nette et très-claire.“

„Toutes les fois““ dit-il, „que le militaire remplit un des devoirs qui lui sont commandés, il est de service; ainsi la corvée, la garde d'écurie comptent au nombre des services comme la garde, l'exercice et tout autre service armé. Les voies de fait dans de telles circonstances ont un caractère de gravité qui n'a pas besoin d'être démontré. Le militaire qui s'en rend coupable viole à la fois et la loi commune et cette obéissance passive sur laquelle reposent la sécurité du pays et celle de l'armée. Ce n'est pas par la force physique que le supérieur pourrait lutter contre la foule de ses subordonnés, mais par la force morale, que lui prêtent et l'honneur militaire et la puissance de la loi.““

„Les voies de faits à l'occasion du service sont de même nature, et en général elles semblent empreintes d'une sorte de préméditation. C'est le souvenir du service qui porte le subordonné à les commettre; il espère, en concentrant sa vengeance et en attendant que le service soit passé, échapper à la peine qui le menace.““ 1)

1) Gérard blz. 83.

§ 3.

ENGELAND.

The administration of Justice, under military and martial law, as applicated to the Army, Navy, Marines and Auxiliary Forces, bij CHARLES M. CLODE, 2nd. edition, London 1874, blz. 279.

De Engelsche wet bekleedt, wat het tweegevecht betreft, een bijzondere plaats. Het is de eenige Europeesche wetgeving, die aan het duel tusschen militairen een speciale bepaling gewijd heeft.

Het 98ste Article of War luidt :

„Every person subject to these articles, who shall fight or promote a duel, or take any steps thereto, or who shall not do his best to prevent a duel, shall, if an officier, be liable to be cashiered, or to suffer such other punishments as a general court-martial may award — if other than an officier, shall be liable to such punishments as a general, district, or garrison court-martial may award.“

Een krachtig verbod dus, door den Engelschen wetgever tegen het militaire tweegevecht uitgesproken. Hij, die duelleert, uit het leger verwijderd ; de aanstokers, overbrengers der uitdaging, getuigen, eveneens de bloote uitdaggers, zij allen vallen onder hen, „who promote a duel, or take any steps thereto.“ Krasser nog : „hij, die

niet zijn best doet het duel te verhinderen:“ hierdoor worden hoofdofficieren belet, hun minderen een duel aan te raden. Echt praktisch acht ik deze bepaling —, de vraag is echter of zij zonder transigeeren wordt toegepast. Trouwens in Engeland komen weinig duels voor.

§ 4.

OOSTENRIJK.

Militär-Strafgesetz über Verbrechen und Vergehen,
vom 15. Jänner 1855, für das Kaiserthum Oesterreich.
Amtliche Handausgabe. Wien 1855.

Slaan wij dit lijvige boekdeel op — het Wetboek heeft niet minder dan 799 artikelen — dan verwijst ons het register naar § 155:

„Wer seinen Vorgesetzten im Dienste oder aus Anlass eines vorausgegangenen Dienstverhältnisses um sich für ein vermeintlich erlittenes Unrecht Genugthuung zu verschaffen, zum Zweikampfe oder zu einer Schlägerei auf der Stelle (*rencontre*) herausfordern sich erküht, ist schon dieser blossen Ausforderung wegen, wenn es auch zum Zweikampfe oder zur Schlägerei nicht gekommen wäre, mit Kerker von einem bis zu fünf Jahren zu bestrafen.“

Ik heb hierbij maar weinig op te merken. De bepaling stemt nagenoeg met de onze overeen, behalve dat niet

van de overbrenging der uitdaging en de aanneming daarvan door den meerdere gesproken wordt. Zelfs de bedreigde straf — tenminste het maximum — is evenzwaar als in het Ontwerp.

Van ontslaan uit den dienst wordt hier met geen woord gerept. Echter kent het bedoelde Wetboek die straf wel; zij is niet wat wij, volgens ons Nederlandsch strafrecht, een bijkomende straf zouden kunnen noemen, want, hoewel doorgaans facultatief, komt ze toch ook als alleenstaande — derhalve als hoofdstraf — voor; § 31 zegt nl.:

„die Cassation, die Entlassung und die Degradation können entweder als selbstständige Strafe, oder als Folge einer anderen Strafe, die Entlassung und Degradation aber auch als Strafeverschärfung eintreten.“

Ware dit Wetboek een zuiver militaire strafwetgeving, dan zouden wij hier, met het oog op de §§ 437—447 kunnen spreken van een speciale behandeling van het militaire duel, hoedanig ik alleen in de Engelsche wet heb kunnen vinden. Maar het Wetboek geeft meer dan de titel belooft, het houdt voor het grootste deel gemeen Strafrecht in. Dit blijkt o. a. uit Artikel III van het Kaiserliche Patent ¹⁾ van 15 Jan. 1855, waarmede het

1) Die strafbaren Handlungen und Unterlassungen die den Gegenstand des Militär-Strafgesetzes ausmachen, sind: I. Militär-Verbrechen und Militär-Vergehen, welche gegen die Militär-Standes oder Dienstpflicht verübt werden. II. Verbrechen wieder die Kriegsmacht des Staates. III. Andere (gemeine) Verbrechen und Vergehen.“

Wetboek wordt afgekondigd. De enkele bepalingen over militairen, in verband met het tweegevecht, zijn te vinden in de §§ 144,C, 445, 446, 447 en 602. Echter zijn deze bepalingen zoo weinig belangrijk of op mijn onderwerp zoo weinig toepasselijk, dat ik een aanhaling achterwege laat.

Of de uitdaging een geregeld tweegevecht of een „rencontre“ bedoelt, maakt natuurlijk geen onderscheid voor de strafwaardigheid des uitdaggers.

§ 5.

DUITSCHLAND.

Voor Deutschland heb ik uit twee bronnen kunnen putten :

I. *Kommentar über das Strafgesetzbuch für das Preussische Heer* (van 1845, gewijzigd 15 April 1852) von EDUARD FLECK, General-Auditeur der Armee, Berlin 1862.

II. *Das Militär-Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich* (van 20 Juni 1872) nebst dem Einführungsgesetze, erläutert durch KARL HECKER, Königlicher Preussischer Divisions-Auditeur, Berlin 1877.

§ 132, (Duelle aus dienstlicher Veranlassung) van het eerstbedoelde Wetboek luidt :

»Wer einen Vorgesetzten oder einen Höheren im Range aus dienstlicher Veranlassung zum Zweikampf

herausfordert, ist mit Festungsarrest oder Festungsstrafe ¹⁾ von mindestens Einem Jahre und mit Dienstentlassung zu bestrafen.

Gleiche Strafe soll denjenigen treffen, der eine solche Herausforderung annimmt.

§ 133. Die Vollziehung eines solchen Zweikampfes ist mit Festungsarrest oder Festungsstrafe von mindestens fünf Jahren und mit Dienstentlassung zu bestrafen. ²⁾

In de commentaar ²⁾ lees ik weinig nieuws, behalve eene verwijzing naar een ander Strafwetboek, 't Dienstreglement van 1788, waar het onderhavige delict veel strenger gestraft wordt, soms met levenslang vesting-arrest en doodstraf. Ik zal die oude artikelen, voor ons van luttel belang, niet overnemen. ³⁾

De aangehaalde §§ geven ons een vrij volledige behandeling van de uitdaging aus dienstlicher Veranlassung. Er wordt gesproken: 1° van den uitdager, 2° van den meedere, die de uitdaging aanneemt, 3° van de strafbaarheid der deelnemers, ingeval 't duel doorgaat.

Het Pruisische Wetboek bedreigt tegen den uitdager ontslag uit den dienst, in ieder geval. Dit acht ik zeer

1) Festungsstrafe geldt alleen voor onderofficieren en minderen; Festungsarrest voor officieren (blz. 21, 22, 24).

2) Fleck blz. 163, 164.

3) In ieder geval is het een bewijs → zoo wij die nog noodig hadden, — dat men reeds veel vroeger in 't delict een zware vorm van insubordinatie heeft gezien. Wellicht heeft ons Reglement van 1799 de bepaling aan het Pruisische van 1788 ontleend.

juist gezien. De straf is imperatief bedreigd: een onderscheiding tusschen hoofd- en bijkomende straffen is er in dit Wetboek niet bekend.

Natuurlijk moet de uitvoering van 't duel zwaarder bestraft worden. Het Pruisische Wetboek neemt hier, dunkt mij, een wel wat grooten sprong: van éénjarige plotseling op vijfjarige vestingsstraf.

Het tegenwoordig voor het Duitsche rijk geldende militaire Strafwetboek, dat ik reeds menigmaal in hoofdstuk II aanhaalde, bepaalt in § 112:

„Wer einen Vorgesetzten oder einen im Dienstrange höheren aus dienstlicher Veranlassung zum Zweikampfe herausfordert, wird mit Freiheitsstrafe nicht unter drei Jahren bestraft; zugleich ist auch Dienstentlassung zu erkennen.

Gleiche Strafen treffen den Vorgesetzten, welcher die Herausforderung annimmt, oder den Zweikampfvollzieht.“

Het art. is blijkbaar aan het oude Pruisische ontleend. Hecker geeft er uitgebreide annotatiën bij, die ik voor het grootste deel reeds in hoofdstuk II aanhaalde. Eén daarvan vindt ik belangrijk. Het artikel spreekt niet van de medebetrokkenen bij het tweegevecht, de getuigen, secondanten, overbrengers der uitdaging en geneeskundigen. Hecker maakt zich hiervan af met de lakonieke opmerking: „Auf die Theilnehmer an dem militärischen Vergehen des Zweikampfs aus dienstlicher

Veranlassung (Kartellträger, Secundanten, Aertzte, Zeugen) findet § 112 ebenfalls Anwendung.“

De Duitsche wet verklaart hen niet onstrafbaar. Derhalve zullen zij, voor zoover zij deelnemers zijn, gestraft moeten worden, — ik heb in 't tweede hoofdstuk reeds trachten aan te toonen dat geneeskundigen daar in geen geval onder gebracht kunnen worden. Zal de Duitsche rechter op gezag van Hecker nu ook den militairen arts kunnen straffen? Wellicht als hij van hoogerhand een lichten wenk krijgt, die in Duitschland steeds een uiterst geschikt middel is — getuige de animo, waarmede de Duitsche rechters den beruchten Unfugsparagraf toepassen, — om juridische bezwaren uit de wereld te helpen.

Ook hier is de Entlassung imperatief. Dit Wetboek kent 't onderscheid tusschen hoofdstraffen (Hauptstrafen ¹⁾) en bijkomende straffen (Nebenstrafen); hecht echter aan die onderscheiding niet dezelfde gevolgen als de Nederlandsche wet. De Dienstentlassung (voor officieren) en de Degradation (voor onderofficieren ²⁾) behooren onder de Nebenstrafen. Toch — en dit is het onderscheid met de Nederlandsche wet — is het ontslag uit den dienst hier niet aan den rechter overgelaten, maar imperatief. Voor de reden hieryan verwijs ik naar hoofdstuk II.

1) Hecker blz. 35.

2) Eodem.

Het Duitsche artikel heeft de straf, ingeval 't duel doorgaat, op minstens drie jaren gesteld. Het maximum is volgens § 16 van het Wetboek in dit geval 15 jaren, en daarmede is het oude Pruisische artikel verbeterd.

Dat de meerdere die het duel aanneemt, eveneens ontslagen wordt, is zeer goed gezien. Deze straf is voor hem zeer geschikt.

§ 6.

NOORWEGEN.

Militair Strafwetboek ¹⁾ van 23 Maart 1866.

Hiervan luidt § 114: ²⁾

„Hij, die in dienst of naar aanleiding van den dienst zijn superieur uitdaagt tot duel, wordt gestraft met gestrengte gevangenis en met ontzetting uit zijn ambt. Met dezelfde straf wordt gestraft de bevelhebber die zoodanige uitdaging heeft aangenomen.

Ik deel dit artikel meer mee volledigheidshalve. Praktisch ook hier de wegzending uit den dienst van uitdager en aannemer der uitdaging.

1) „Militær Straffelov.“

2) In het oorspronkelijk: „Hvo, som i Tjenesten eller i Anledning af Tjenesten udfordrer sin Befalingsmand til Tvekamp, straffes med strengt Faengsel eller med Embedsfortabelse. Med samme Straf belægges Befalingsmanden, hvis han modtager saadan Udfordring.“

§ 7.

ZWEDEN.

Ook voor de Zweedsche strafbepaling op dit delict heb ik twee bronnen kunnen raadplegen. Vooreerst het *Militaire Strafwetboek* van 11 Juni 1868, dat in kapittel VII handelt: „over misdrijven tegen de militaire gehoorzaamheid en van mishandeling en belediging; zoo ook van andere onbehoorlijke gedragingen.“¹⁾

Hiervan luidt § 6:

„Daagt een officier of onderofficier naar aanleiding van eenige verhouding in den dienst, zijnen meerdere in rang uit tot een duel, dan wordt hij gestraft met ontslag uit den dienst; boven de aansprakelijkheid die naar het gemeene recht volgen zal“²⁾.

Dit dunkt mij de meest gewenschte straf. De Zweedsche strafwet bestraft ook de uitdaging, al wordt die niet door een tweegevecht gevolgd. Het Zweedsche Strafwetboek is van 16 Februari 1864. De Fransche uitgave, hiervan te Stockholm verschenen, handelt in Chapitre 14: De l'assassinat, du meurtre et des actes de violence. Art. 39 luidt:

„Celui qui aura provoqué autrui en duel ou qui

1) In de oorspronkelijke tekst: „Om brott end krigslijdnaden samt om misshandel, och för förolämpningar; så ock om annat oskickligt uppförande.“

2) „Utmanat officer eller underofficer, med föranledande af nagst förhållande i tjänsten, sin förman till envig; varde dömd till afsättning jemte det ansvar, som efter allmän lag föl je bör.“

aura accepté un tel défi, sera puni d'emprisonnement, bien que le duel n'ait pas en lieu" 1).

Met deze Strafbepaling in het gemeene Strafrecht kon de Zweedsche militaire Strafwetgever volstaan met een bepaling als de bovenstaande. Het zou ook in onze militaire Strafwetgeving aan te bevelen zijn; maar dan diende eerst het gemeene Strafrecht op dit punt gewijzigd te worden in overeenstemming met 't Ontwerp der Staatscommissie.

Dit wat betreft de *Militaire Strafwet* van 1868. Later is die gewijzigd en wel den 7 October 1881. Art. 92 2) hiervan luidt in de Duitsche vertaling van prof. HAGSTRÖMER te Upsala :

„Fordert ein Officier oder Unterofficier seinen Vorgesetzten aus dienstlicher Veranlassung zum Zweikampfe heraus, so ist gegen ihn auf Absetzung zu erkennen, ausserdem ist er nach den Vorschriften des bürgerlichen Strafgesetzbuches zu bestrafen. Gleiche Strafen treffen den Vorgesetzten, welcher die Herausforderung eines Untergebenen annimmt.“

De herziening van 7 Oct. 1881 heeft dus de oude bepaling met een nieuwe alinea verrijkt, die dengene

1) de Kock, t. a, p. blz. 127. Bijlagen.

2) Kapittel VII: „Verbrechen gegen den militärischen Gehorsam und Missbrauch der Dienstgewalt, sowie Misshandlungen, Beleidigungen und anderes unziemendes Benehmen.“ Deze vertaling is te vinden in het Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft, herausgegeben von dr. Adolf Doehon und dr. Franz von Liszt, 1882. Zweiter Band. Bijlagen.

straf die een dergelijke uitdaging aanneemt. Hiermede is de bepaling vollediger: van de andere in het duel betrokkenen zwijgt het militaire Strafwetboek: zij vallen derhalve onder § 41 van het gemeene Strafrecht:

„Sera puni d'emprisonnement celui qui aura servi d'aide pour arrêter les conventions d'un duel, ou de témoin dans un tel combat“. 1)

§ 8.

DENEMARKEN.

Het *Militaire Strafwetboek* voor het koninkrijk Denemarken dateert van 7 Mei 1881. Het is in Duitsche vertaling te vinden in het reeds geciteerde Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft.

§ 119 luidt:

„Wenn jemand aus Anlass des dienstlichen Verhaltens eines im Dienstrange Höheren, denselben zum Zweikampf herausfordert, so wird er mit Freiheitsstrafe zweiten Grades oder mit Dienstentlassung bestraft.

Dit is wel de kortste onder de aangehaalde strafartikelen. Inderdaad bepaalt zich de Deensche wetgever uitsluitend bij de strafbaarheid des uitdaggers. Alle andere personen, bij het tweegevecht betrokken, loopen dus vrij, daar het Deensche burgerlijke Strafwetboek hen alleen

1) de Kock t. a. p. biz. 128.

straff, als zij kwade praktijken hebben gebruikt bij het tweegevecht. Trouwens art. 209 1) spreekt alleen van getuigen:

„Les témoins seront punis de deux mois au moins d'emprisonnement simple, lorsqu'ayant su que le duel devait durer jusqu'à la mort d'un des adversaires, ils ne s'y seront pas opposés, ou lorsqu'ils auront volontairement manqué aux devoirs que leur imposaient les règles du duel ou les conventions intervenues entre les parties.“

1) Chapitre XIX. Du duel de Kock blz. 129.

STELLINGEN.

—

STELLINGEN.

I.

Uitdaging tot tweegevecht behoort strafbaar te zijn.

II.

Ten onrechte is in art. 95 van het Regeeringsontwerp van een Wetboek voor Militair Strafrecht de strafbaarheid der militaire getuigen geschrapt.

III.

Militaire geneeskundigen zijn in het geval van art. 95 terecht niet strafbaar gesteld.

IV.

Afzonderlijke regeling van het militaire tweegevecht is in geen militair Strafwetboek overbodig.

V.

Het recht van den Staat om te straffen berust alleen op utiliteitsgronden.

VI.

De duur der preventieve hechtenis behoorde in ieder geval van den straftijd te worden afgetrokken.

VII.

Er bestaat geen grond om de Eerste Kamer het recht van amendement te onthouden.

VIII.

Zendingsfeesten en veldpredikatiën zijn door art. 170 G. W. verboden.

IX.

Het erfrecht behoort in de zijlinie aanmerkelijk beperkt te worden.

X.

Een attest van een bevoegd geneeskundige behoorde door de wet verplicht gesteld te zijn bij iedere onder curatele stelling wegens krankzinnigheid,

XI.

Crediethypotheek neemt rang naar den datum van inschrijving in de hypothecaire registers; niet naar den datum waarop de som wordt opgenomen.

XII.

Huwelijksche voorwaarden, aangegaan met het oog op een huwelijk, dat eerst tot stand kwam, nadat de partijen, of een van hen, intusschen met een ander gehuwd zijn geweest, hebben geen kracht.

XIII.

Overschrijving der koopakte van onroerend goed kan na faillietverklaring des verkoopers niet meer geldig geschieden.

XIV.

De cautio indiscreta behoorde tot staving der vordering voldoende te zijn, behoudens tegenbewijs.

XV.

Werkstaking is voor den werkman een geoorloofd middel om de voorwaarden van het arbeiderscontract in zijn voordeel te wijzigen.

XVI.

De rechter behoort van de bevoegdheden, hem in de artt. 19 en 49 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering gegeven, een zoo ruim mogelijk gebruik te maken.

XVII.

Ten onrechte is in het W. v. B. R. het conservatoir beslag in handen van den schuldenaar tot roerende goederen beperkt.

